

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף יט:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה יא

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
במדבר פינחס כו (יה) ויאמר
יקוק אל משה קח לך את
יושע בן נון איש אשר רצה
בו וקמקמי את ידך עליו:
שמות יתר יט (כא) ויאמר
ידוד אל משה רד העד קצם
פן יחרטו אל ידוד לקאות
ונפל מקומו רב:
תורה י

ישעיה נה (יב) כי בשמחה
תצאו ובשלום תובלון הקרית
ונגבעות יפצחו לפניכם רנה
וכל עצי השדה יתחאו קח:
דימיה מה (יא) שאנן מואב
מנעוריו ושלטת הוא אל
שקרויו ולא הורק מפלי אל
פלי ובגולה לא הלק על פן
צמד שקמו בו וירחו לא
נקרי:

תורה יא
בראשית (ה) וכל שית השדה
טרם יקרה בארץ וכל עשב
השדה טרם יצקח כי לא
המטיר יקוק אלהים על
הארץ ואדם אין לעבד את
האדמה:
בראשית חיי שרה כד (טג)
ויצא יצחק לשבת בארדה
לפנות ערב וישא עיניו וירא
ויהו גמלים באים:
דברים יא (יו) וקרה אף יהוה
בקם וצצר את השמים ולא
יהיה קטר והאדמה לא תתן
את יבולה ואבדותם מרה
מעל הארץ השקה אשר יהוה
נתן לקם:

תורה יב
ישעיהו מג (ו) כל הנקרא
בשמי ולכבודי נקראתיו
יצרתי אף גשיתי:

גאה. עיר לתורה יב היתה
הכלית העולה - גם עין תורה
נו סתמי הורה מגלים לייקא
בסמטה כבוד הסמטה. ועין
תורה כו עיינקה הכותק הוא
קרוי בית. ותורה לו הונו
לחקך כבוד של רומי לייקא וס
נעלמת תורה לעמיקא. וכן
מנולר לקמן בשמטה. וכן
מנולר ממה שגמלים הולך
הקדוש בעל הוא נעלמו כלת
לפי סיה מוסס המנולר ביתה
(מנולר כפי עז חיים שג ער
המולר פק ז). ועין עין ז.
פתי חכמה למחיל פתח עז
מנולר עיני התגלות הספיקות
שיעלמות מנולר וירד ומשקע על
המלכות ומנולר הגול ביתה
שם מנולר שוב הכהר וחקר
המלה מנולר הכהר לולא שוב
זה שמהלך הקרית ויהיה
מנולר כפיק א' סוד החיות
לולא שוב. ועין פתי עיני
נתיב למולר פתח ז' שהמלכות
שקם מנולר א' שם שם היה
המולר זה שכותב כמולר
ובמולר מנולר כמולר על א'ס.
וכן ממנו מנולר סלמי שלמר
כמולר הולך א' הולך.

וכו שלמי' ע' סלמי רבינו ללכת
עם חמורה ליה גם על איה יג
רק אחי שכר לא מולר נעלמו
סוס נקודה טובה שמהלך אחיה
למקומו שיפר אז שיק ענקה
איה אמיתי שמהלך את האוסך
למולר. את המלכות לכת. עין
שיק'ק חיל נט וכן עין
תורה נקו תורה רכס איה יא
למולר עפי תורה סד שיק עני
מני אפיקורכות, וחמורה איה
למי שפיל ביו שיק עליה תשובה
ואיה למי שפיל לול שיהא מתהלך
הטני.

* מדרש רבה פרשת פנחס (כא טו)
ומבא בפרש"י שם (במדבר כו יח) [גם]
ועין פרי פנחס אות ו וילקוט שמעוני
במדבר רמו [תשעו]
ב בתקפא (ברכות ג ע"ב) (בתשכח מחק
וכח) ו' וציון לנסח כ"ל
ב בתקפא (שמות כ) ובתשכח תוקן
ר רבינו הוסיף תיבת לעלות וכן הוסיף
גם לתיבת בתורה כח אות ח דף לו.
ה' תנינא יג מיטרא דבן סירא שם
1 מתורצו - כשרואה אדם (בקרן הורוביץ
החדש תוקן)
2 מאמר ריען ה' את איוב מן הסערה
(דף כו. מהדרות ניו יורק תשמא)

האש מהנר) ומנהיגי הדור הם בחי' רוח כ"ש (במדבר כז) איש
אשר רוח בו שיועד להלוך נגד רוחו של כ"א [2]. וישראל הם
בחי' לבא כי ישראל הם לבא דכל עלמא וזהו פנחס רכא:
וצריכין מנהיגי הדור לנשב בבחי' רוחם על כ"א מישראל שהם
לבא דעלמא לנפח מהם העפרוריות, דהיינו מרה שחורה
שנופל עליהם שע"ז אינו יכול האיש הישראלי שהוא בחי' לב
לדלוך ולבעור להשי'. גם יש רשעים שהם בחי' ערב רב וכשהם
נופלים על הלב דהיינו על ישראל זה ג"כ בחי' עפרוריות שע"ז
אין יכול לבעור כנ"ל. וע"כ צריכין מנהיגי הדור לנפח
העפרוריות מן הלב דהיינו מכ"א מישראל והורין ונתחברין
הלקי האש שכ"א וא' מישראל ונתקשרין ישראל ביחד ונעשין
בחי' לב. וכ"א וא' מישראל נעשה בחי' לב למקום שצריך שיהי'
שם בחי' לב, והורר ובוער להשי' כנ"ל.

אך לפעמים כשמנשב רוח סערה אוי הוא מבעיר האש מאד
הויך מן המדה כמו כן לפעמים יש שנמשב בהאדם בחי' רוח
סערה ומבעירו ביותר הויך מן המדה שזה בחי' הריסה בחי'
(שמות יט) פן יחרסו לעלות אל ה' וכו' [1] כי כמובל ממך
אל תדרוש [1] ואסור להרום לעלות אל ה' מה שאינו ראוי לו
לפי בחינתו. ע"כ כשהאדם רואה' שבוער ביותר הויך מהמדה,
דע שזה מבחי' רוח סערה כנ"ל. ואליהו ה' יכול להכניע זאת
(ע' זוהר פנחס רכו: ובוהר חדש על רות [1]). וזה בחי' איש
אשר רכב על סוסי אש בסערה [1], שהיה רוכב ומכניע סוסי
אש בסערה. דהיינו האש הדולק ביותר מן המדה שבא ע"י
הסערה כנ"ל ה' אליהו רוכב על זה ומכניעו. כי הרוח צריך
לנשב במדה כדי שידלק האש שכלב במדה ע"פ מוג השוה
כנ"ל:

י [1] מה שהעולם רחוקים מהשי' ואינם מתקרבים אליו ית',
הוא רק מחמת שאין להם יישוב הדעת ואינם מיישבין עצמן.
והעיקר להשתדל ליישב עצמו היטב, מה התכלית מכל
התאוות ומכל 'ענייני העוה"ז. הן תאוות הנכנסות לגוף, הן
תאוות שחויך לגוף כגון כבוד, ואזי"א בוודאי ישוב אל ה' :

אך דע שע"י מרה שחורה א"א להנהיג את המוח כרצונו,
וע"כ קשה לו ליישב דעתו [2]. רק ע"י שמחה, יוכל להנהיג
המוח כרצונו ויוכל ליישב דעתו. כי שמחה הוא עולם החירות
בבחי' כי בשמחה תצאו (ישעי' נה) שע"י שמחה נעשין בן
הורין ויוצאין מן הגלות וע"כ כשמקשר שמחה אל המוח אזי
מוחו ודעתו בן הורין ואינו בבחי' גלות ואזי יוכל להנהיג את
מוחו כרצונו וליישב דעתו מאחר שמוחו בחירות ואינו בגלות
כי ע"י גלות אין הדעת מיושב כשרדו"ל (מגילה יב ע"ב) על
בני עמון ומואב דמייבתא דעתייהו מחמת שלא הלכו בגלות
שנאמר (ירמי' מוח) שאנן מואב מנעוריו וכו' ובגולה לא הלך
על בן עמר מעמו בו וכו' :

ולבא לשמחה הוא ע"י מה שמוצא בעצמו איזה נקודה טובה
עכ"פ כמבואר ע"פ אומרה אלקי בעודי [1] (בליקוטי הראשון

כסי' רפב) ע"ש. ועכ"פ יש לו לשמוח במה שזכה להיות מזרע
ישראל שלא עשני גוי [2] וכמו שאנו אומרין [2] ברוך אלקינו
שבראנו לכבודו והבדילנו וכו' ונתן לנו תורת אמת וכו' מכל זה
וכיוצא בזה ראוי לו ליקח לו שמחה לשמח דעתו כנ"ל. וזה בחי'
(שבת ע"ז) בדיחא דעתי' שהוא דבר גדול דהיינו שמקשר
השמחה למוחו ודעתו ואזי המוח משוחרר ויש לו ישוב הדעת
כנ"ל. וגם למעלה נעשה מזה יהוד גדול ע"י בדיחא דעתי' [1]:

יא [1] דע כשהאדם מתפלל בשדה אזי כל העשבים כולם
באין בתוך התפילה ומסייעין לו ונותנין לו כח בתפילתו. וזה
בחי' שנקראת התפלה' שיהא בחי' [2] שיהא השדה [2] שכל
שיהא השדה נותנין כח וסיוע בתפילתו. וזה בחי' ויצא יצחק
לשדה בשדה (בראשית כד) שתפילתו היתה עם סיוע וכן
השדה שכל עשבי השדה נתנו כח וסיוע בתפילתו כנ"ל
שבשביל זה נקראת התפילה שיהא כנ"ל. וע"כ בקללה נאמר
(דברים יא) והארמה לא תתן את יבולה כי כל יבול הארץ
צריכין ליתן כח וסיוע בתוך התפילה, וכשיש פגם ועיכוב על
זה, אזי נאמר והארמה לא תתן את יבולה. כי אפי' כשאינו
מתפלל בשדה נותנים ג"כ יבול הארץ סיוע בתפילתו. דהיינו
כל מה שסמוך אל האדם כגון אכילתו ושתייתו וכיוצא. רק
כשהוא בשדה שאזי סמוך להם ביותר אזי כל העשבים וכל יבול
הארמה נותנים כח בתפילתו כנ"ל. וזה 'יבול ר"ת ויצא
יצחק לשדה בשדה שכל יבול השדה התפללו עמו כנ"ל: [2] (זה
הענין מבואר היטב במאמר תקעו בחודש שופר המתחיל בדף
א'. ע"ש [1]):

יב [2] כשאדם הולך אחר שכלו והכמתו יוכל ליפול
בטעותים ומכשולות רבים ולבא לידי רעות גדולות ה"ז ויש
שקלקלו הרבה כגון הרשעים הגדולים מאד המפורסמים שהמען
את העולם [2] והכל ה' ע"י חכמתם ושכלם. ועיקר היהדות
הוא רק לילך בתמימות ובפשיטות בלי שום חכמות.
ולהסתכל בכל דבר שעושה שיהי' שם השי' ולכלי להשגיח
כלל על כבוד עצמו רק אם יש בזה כבוד ה' השי' יעשה ואם
לאו לאו. ואזי בוודאי לא יכשל לעולם. ואפילו כשנופל ח"ו
לספיקות ויש שנפילתו גדולה מאד מאד ר"ל שנופל לספיקות
והרהורים ומהרהר אחר השי'ת. אעפ"כ הנפילה והירידה היא
תכלית העליה [2]. כי דע כי שורש כל הבריאה הוא הכבוד כי
כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו כ"ש [2] כל הנקרא
בשמי ולכבודי בראתיו וכו' (יומא לה). ומאחר שהכל נברא
בשביל כבודו ית' נמצא שכבודו יתברך הוא שורש כל
הבריאה. ואף על פי שכולו אחד על כל זה בהבריאה יש חלקים
ובכל חלק וחלק מהבריאה יש בו בחי' כבוד מיוחד שהוא שרשו
כנ"ל. וזה בחי' (אבות פ"ה) בעשרה מאמרות נברא העולם
והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא בשביל שכר ועונש
נברא בעשרה מאמרות [2]. ובכל מאמר ומאמר יש בו בחי'
כבוד מיוחד שהוא שרשו כי הכבוד הוא

1 לשון ברכת השחר. עיין ליקוטי עצות
ערך שמחה אות כס שהוסיף כאן ביאור.
עיין חיי מוהר"ן סימן סה. ועיין פרי
צדיק לר' צדוק הכהן חג שבועות אות יג
מש"כ על הבערדישבויער שם. ועיין
מכתבי מוהר"ת סימן ז' ובה לק"ה
ברכת הודאה' לה וברכת השחר ג' ג'
10 לשון סתוקי ובא לציון שאומרים
בשירתו אחרי תחנון. ועיין חיי מוהר"ן
סימן ג' ומכתבי מוהר"ת סימנים - שמה
שצו תיב תכא תכב ולק"ה - פריקה
וענינה' סוף אות יז. ואת כ'
11 עיין לק"ה פ"ח ואישות ג' ג'
12 תורה זו אחת משמונה התורות שאמר
רבינו בסוף שנת תקסח בחזרתו מלוב
האלה. (עיין לק"ה מנחה ז נג שלא עשני
גוי הוא שיר פשוט בחי' [1])
1 מתורצו - נניין
2 מתורצו - ואז
3 עיין קיצור לק"מ השלם מאות ד'
ובהנה שם ובתורה מה תנינא
4 מתורצו - השחנה
5 נוסף בתקפא

6 מתורצו - התפילה
7 כ"א * בראשית ב'
8 עיין ברכות כו:
9 גם בדפוס - ונותנים, ומתורצו - נתון
10 הערה זו נמצאת כבר בדפוס
11 תורה זו אחת משמונה התורות שאמר
רבינו בסוף שנת תקסח בחזרתו מלוב
לעמבערג שנסע לקסח לרפואתו. ועיין
תורה זו אחת משמונה התורות שאמר
רבינו בסוף שנת תקסח בחזרתו מלוב
האלה. (עיין לק"ה פ"ח ואישות ג' ג'
12 תורה זו אחת משמונה התורות שאמר
רבינו בסוף שנת תקסח בחזרתו מלוב
האלה. (עיין לק"ה פ"ח ואישות ג' ג'
13 עיין חיי מוהר"ן סימן נא ועיין פעולת
הצדיק תשדד. והוכייר צדיק ומקובל גדול
שטעה אחר החכמות עד שאמר שח"ל
מתורצו - כשאדם

אינו סובל קדושת הוקן ופאות וכו'
ע"ש.
14 מתורצו - השי"ת
15 וכן הלשון לעיל תורה כב אות יא
[דף לו:]. ולע"ה האם תכלית ממנו או לתכלית
ולשון ספרי החסידות האחרים ירידה
צורך עליה עיין בעש"ט ע"ח בראשית
במקור חיים שם אות ס' בשם צואת
הרי"ב"ש. דגל הלשון פ"ה אפ"ר פרישת ויצא
בשם זקנו הבעש"ט. ואור המאיר לרבי
ולקח מיושמוני תלמיד המגיד פרישת
שמות. ועיין בראשית ב' יח - כב לא טוב
היות האדם לבדו...ויפל תרומה ויקח
וכו' ויבן ה"א את הצלע וכו' וביאה אל
האדם. ועיין חולין ס' לכו מעטי עצמך
ובקדוש הלבלה וללכנה אמר שתתחדש.
16 ישעיהו מג ז'
17 עיין דעת ותבונה פ"ה ט' מו.

מאמר כשהאדם מתפלל בשדה

מספה"ק לקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה

בסוף שנת תקס"ח כשחזר מלבוב
[לעמבערג] לברסלב, אחרי תפלת
מנחה בשדה באחד הימים שיצאו
בהם לטייל חוץ לעיר.

פתיחה

רבנו מחדש כאן שכשהתפילה היא בשדה סמוך לשיח השדה, אזי הם באים בתפילה ונותנים לה כח וסיוע להתפלל בהתעוררות יותר. בסוף התורה אומר שעניין זה מבואר היטב בתורה א' תנינא, שנאמרה בראש השנה כחודש אחרי תורה זו, אבל בעיון קצת נמצא כמה הבדלים שהתחדשו כאן, והעיקר שכאן נראה ששייך לכל אדם ושם דווקא למי שזכה לתקן את התפילה במדרגה גבוהה מאד. ונראה דגם כל אדם אע"ג דאיהו לא חזי מזוליה חזי ומתעוררת נשמתו מריח שיח השדה ושירתם וכוחם לרפא חזרו אל תפילתו.

שיחות השייך לתורה זו

זמן אמירת התורה

סימנים: י', י"א, י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו, ט"ז, י"ז, נאמרו בסוף שנת תקס"ח בחזירתו מלבוב: (חיי מוהר"ן, סימן נ"ט). ועיין ימי מוהר"ן ח"א כט שאז נגמרה הדפסת ליקוטי מוהר"ן חלק א' ואמר אז למוהר"ן על תורה יב שהיא תחילת ספרו השני שצריך להיות יותר יפה מהראשון.

שיח שרפי קודש ח"א אות נו – צריכין לבאר קצת לחבר התורות שנדפסו בליקוטי מוהר"ן תנינא, סמוכים זה לזה מסימן י' עד סימן י"ז שמבאר שם, שאצלו זכרונו לברכה היה תורה אחת, ולא זכינו לקבל רק פסקי פסקי. (לק"ה ראש השנה הלכה ו', אות ז' עיין שם אות ח' שמוהר"ן מבאר קצת את קשר שמונה התורות האלה).

חיי מוהר"ן אות נ – (נ) כששמענו מפיו הקדוש מאמר המתחיל מה שהעולם רחוקים מהשם ותברך הוא מחמת שאינם מושבים עצמם, עין שם בליקוטי תנינא סימן י', ושם מדבר משמחה, והיה הוא זכרונו לברכה יושב אז בחוץ אצל כהל בית הכנסת בדרום אצל חתיכת בדל עץ מן העב המנוח ליסוד. כי שם היה רגיל לישב כמה פעמים לפעמים בצד דרום ולפעמים בצד צפון ולפעמים במזרח ולפעמים במערב, ולפעמים בתוך העזרה של בית הכנסת, ולפעמים הלך עמו לטייל על הקר שסביב העיר, ולפעמים הלך עמו אנה ואנה לפני בית הכנסת. ובכל אלו המקומות שמענו תמיד חדישים נפלאים ונוראים

א – טו – כב טבת תשפ"א ירושלים

ב ימי מוהר"ן ח"א כז מבואר שבפרשת בלק נודע למוהר"ן שהיה במואהלוב שרבנו חזר מלעבערג לביתו בברסלב. ושם אות כח שמיד נסע והיה אצלו בשבת בלק. ושוב נסע למואהלוב ואחרי תשעה באב חזר לביתו בנעמירוב סמוך לברסלב. ואז שמע כמה תורות וכתב אותן.

ושם אות כט – והנה עתה שחזרתי לנעמירוב נכיתי שהייתי כמה פעמים אצל רבנו זכרונו לברכה קדם ראש השנה ובעצם חלישותו אף על פי כן גלה לפנינו תורות נפלאות המחייב נפשות הרבה עד אין סוף ואין תכלית:

סמוך לראש השנה נגמר באוסטרהא הדפסת ספרו הקדוש ליקוטי מוהר"ן והביא האיש הנ"ל כלם לפה ראו עינינו ושמוחו לבבנו והאירו פני תבל ונתחלקו ביעקב בין אנשי שלומנו ובכל העולם:

אחר שבא מלמברג נסע על פי רב לטייל מחמת עצם חלישותו ובנסיעות אלו לטייל שמענו כמה וכמה תורות נפלאות ונוראות ופעם אחת נסעתי עמו ודבר עמי מענין הספר שלו שנדפס בסמוך ושבח אותו מאד ואמר מאחר שכבר נדפס צריכין ללמד אותו מאד עד שיהיה שגור בעל פה וכו' כמבאר במקום אחר (חיי מוהר"ן שמ"ו) ואחר כך ענה ואמר צריכין לחבר עוד ספר אחד שיהיה נאה ויפה עוד יותר מהראשון ואחר כך בדיותי עמו בשדה ובקר בקש לעלות על העגלה לישב עליה לחזר לביתו, נתגלגל מתוך שיחתו הקדושה שגלה לפני התורה הנוראה על פסוק ואיה השעה לעולה (ליקוטי ספר ימי מוהר"ן) – חלק ראשון אות כט

תנינא י"ב) והיא עמקה מאד מאד ומחיה נפשות מעמקי שאול תחתיות מאד מאד לחיותם לחיי עולם וכו', כמבאר למען שם בספרו הקדוש ובדברינו מה שזכרנו מה השם ותברך לחדש ולבאר בדברי התורה הזאת עין שם:

ואחר כך שחזרתי עמו לביתו ענה ואמר לי זה יהיה לך על הספר השני הינו מה שאמר תחלה שצריכין עוד לחבר ספר שני וכו' כנ"ל עתה העיר אני שיש לי התחלה על זה הספר השני ובזה חזק אותי ביותר לעסק בנריות והתאמצות לכתב כל חדישיו הקדושים וכן היה עד שזכרתי לחבר מחדישיו ספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן תנינא פי מיום שבא מלמברג הכרתי להתיגע בכמה גיעות לכתב בעצמי כל חדישיו כי מקדם שהיה בלמברג היו כמה חדישים שכתבם בעצמו וגם כל התורות כתבתם לפניו כנ"ל אבל אחר שבא מלמברג לא כתב בעצמו דבר ולא כתבתי לפניו כלל, רק היה לי כמה גיעות קדם שכתבתי תורותיו שלא בפניו

ושיחות קדושות אשר לא נשמעו בזאת מימים רבים. גם אחר שהיתה לו החולאת של ההוסט (שעול) היה נוסע לטיל על פי הרב, והיינו נוסעים עמו והיינו שומעים ממנו בדרך תורה הרבה:

בענין סיוע העשבים לתפלה

שיחות הר"ן אות קמ"ד – כשבא מלמברג והיה עדין החולאת שלו דהינו ההוסט (= שיעול-שחפת) מתגבר עליו, ואז היה נוסע כמעט בכל יום לטיל סמוך לעיר לרפואה, ושאר פגות נוראות שהיה לו בזה. ושמענו מפיו הקדוש אז בדרך הטיל כמה תורות וכמה שיחות וספורים נפלאים ונוראים. גם המאמר המתחיל: "דע בשאחד מתפלל בשדה" – הנאמר על פסוק: "ויצא יצחק לשוח בשדה" וכו' (בלקוטי תנינא סימן י"א) – נאמר גם-כן אז בעת שנסענו עמו לטיל, ועמדנו בשדה אחד, וירדנו מהעגלה, והוא היה עדין יושב על העגלה, ועמדנו סביבו.

בתוך כך הגיע שעת המנחה, והיינו רוצים להתפלל שם. אז אמר התורה הנזכר-לעיל, והענין שם שבשמתפללין בשדה אזי כל העשבים וכו' נכנסין לתוך התפלה וכו', עין שם. ואמר אחר-כך: שכמו שאנחנו עומדים סביבו, הוא רואה כל העשבים, איך כל עשב ועשב דוחק עצמו לכל אחד ואחד מהעומדים שם, כדי לעלות ולכנס בתוך תפלתו, כפי המבאר בתורה הנזכרת לעיל:

שיחות מוהר"ן אות צח – חורף הוא בחינת עבור, וקיץ הוא בחינת לידה; ואז (כג ניסן תקס"ה) דבר עמנו שיחה נפלאה ונשכח הרוב ומה שאני זוכר עדין הוא מה שדבר אז מענין הקיץ שהיה אז ממשמש ובא. כי שיחה זו היתה אז בימי ניסן (שנת תקס"ה) קדם פסח בעת שהיה הברית מילה של בנו שלמה אפרים זכרוננו לברכה (כא ניסן) ביום שלישי למילה (כג ניסן). ודבר אז שבחרף כל העשבים וכל הצמחים כולם מתים. כי בטל כחם בחורף והם אז בבחינת מיתה. וכשבא הקיץ כולם נתעוררים וחיים ואז טוב ויפה מאד כשיוצאים לשוח בשדה 'שיחה זו תפלה' (ברכות כו:) ותחינה ותשוקה וגעגועים להשם יתברך. ואז כל שיח ושיח השדה המתחילים לחיות ולצמח אז, כולם נכספים ונכללים בתוך שיחתו ותפלתו (רכ). והארץ אז בשיחה נפלאה בענין זה. ועוד בשאר ענינים:

שיחות מוהר"ן אות רכו – מצאתי כתב יד החברים. שאמר שטוב יותר שהתבודדות יהיה מחוץ לעיר במקום עשבים כי העשבים גורמים שיתעורר הלב (תטו):

שיחות מוהר"ן אות קסג – ספר לי איש אחד מזלאטיפאלי שבהיות יושב רבנו זכרוננו לברכה בזלאטיפאלי, (כנראה בשנת תקס"א), פעם אחת בקיץ התפלל רבנו זכרוננו לברכה בבקר השכם, ואחר כך שלח את בתו הילדה שרה תחיה וקראה אותו. ובא לרבנו זכרוננו לברכה ואמר לו רבנו זכרוננו לברכה לך עמי לטיל. והלך עמו חוץ לעיר והלך בין העשבים. ענה רבנו זכרוננו לברכה ואמר: אם היית זוכה לשמע את קול השירות והתשבחות של העשבים, איך כל עשב ועשב אומר שירה להשם יתברך בלי פניה וברי שום מחשבות זרות ואינם מצפים לשום תשלום גמול, כמה יפה ונאה כששומעין השירה שלהם וטוב מאד ביניהם לעבד את ה' ביראה. ואמר בלשון אשכנז (עס איז זייער גוט פרום צו זיין צווישן זייא).

שיש"ק ח"ו, סעיף קכ"ז – רבי אברהם שטרנהרץ זכרוננו-לברכה היה מדיגיש בתפלתו בשליח-צבור את התבות ש"בתפלת טל" בתבות: "וכל נאות דשא לו נכספים" – בהדגשה מיוחדת הנודעת לבקיאים, והוא על פי המבאר בתורה "וא חלק ב' בענין העשבים והדשאים שנותנים פחם בתפלת האדם, בבחינת הכתוב ויצא יצחק לשוח בשדה, ראשי תבות יכול עין שם. וכמו שאמר רבנו זכרוננו-לברכה (בשיחות הר"ן סימן צ"ח): שבימי חדש ניסן בעת שהשדות נותנים יבוליהם, אז טוב ביותר להיות איש כשר, ולהתפלל ולהתבודד בין העשבים. ועתה בתפלת טל לקראת האביב, הזכיר זאת בעל הפיט בתבות "וכל נאות דשא לו נכספים", הינו שנקספים להפיל בהשם-יתברך, ועל כן נותנים פחם בתפלתו של האיש הכשר המתפלל בינותם:

עד כאן השיחות

ליקוטי הלכות

יו"ד ערלה ד' כב – וזה שהתורה מבטיחה כמה פעמים שששעבד אותו יתברך באמת יתן לנו המטר בעתו והארץ תתן את יבולה, כמו שכתוב, והיה אם שמע תשמעו וכו' ונתתי מטר ארצכם בעתו ולהפך השמרו לכם וכו' ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה וכן בפסוק, אם בחקתי ובכמה מקומות, כי עקר ההבטחה על ענין הנ"ל. שיתן המטר שמגדל כל הצמחים שמשנים זה מזה במראה טעם ריח, שהוא ראשי תבות מט"ר שעקר הוא הריח שכלם צריכים לחזור ולתת פחם לשרשם שהיא בתפלה שתהיה פלולה מפל שיח השדה בבחינת ויצא יצחק לשוח בשדה ראשי תבות יב"ל, כמבאר בהתורה הנ"ל (א' תנינא) ובסימן יא (תנינא), עין שם וזה בודאי הבטחה גדולה שהארץ תתן יבולה שיחזורו כל פחם לתוך התפלה שהוא תקון כל העולמות בחינת התנוצצות משיח כנ"ל:

ח"מ גבית חוב מלקוחות ה' ד' – וזה בחינת ארץ נתנה יבולה יברכנו אלקים וכו' וייראו אותו כל אפסי ארץ. שדיקא בשארץ נותנת יבולה שמחזרת כל הכחות לשרשם כמו שפרש אדוננו מורנו ורבנו בסימן יא שיבול הוא ראשי תבות, ויצא יצחק לשוח בשדה וכו', עין שם. דהינו, שכל יבול הארץ חוזרים ונותנים פחם לתוך התפלה ואז דיקא וייראו אותו כל אפסי ארץ, שכלם יראים ממנו יתברך ומודים ומתפללים אליו, פי יראה בחינת תפלה, בחינת אשה יראת ה' היא תהלל, כמו שמוכא במקום אחר. ולהפך כשקין פגם בכל העבודות הנ"ל שהם עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים פי הרג את הכל זהו שפיכות דמים. וקנאתו היה על התאומה יתרה זהו גלוי עריות ואמר לה יתברך, לא ידעת, השמר אחי אנכי! וגב דעת העליונה, זהו בחינת פגם אמונה שהיא בחינת עבודה זרה. על כן נאמר בו: "ארורה האדמה בעבורך פי תעבד את האדמה לא תסוף תת פחה לך". זהו עקר הפגם והקלקול העצום המגיע על ידי פגם שלש העבודות הנ"ל, שעל ידי זה פוגמים בתפלה, שעל ידי זה אין האדמה נותנת פחה להאדם להחזיר הכל לדבר ה' לסלק כל ההלואות כנ"ל בבחינת ארץ נתנה יבולה, בחינת ויצא יצחק לשוח בשדה וכו'

הקדמה

תורה קצרה זו נראית פשוטה אבל בעיון קצת צעות להן כמה קושיות חזקות

א. עיקר הקושי להבין כאן הוא מה הכח וסיוע שמקבל המתפלל סמוך לשיח השדה
 ב. עוד צ"ע מדוע דווקא סמוך לצומח ולא לאבנים טובות או צפרים מצייצות או נר בוער ושללבת עולה מאליה
 בכסופים נפלאים לשרשה למעלה. מה מיוחד בצמחים דייקא שרק הם הנותנים כח וסיוע לתפלה.
 ג. עוד צ"ע בסוף התורה רבנו אומר שזה העניין מבואר היטב בתורה א' תנינא. ולא מובן כוונתו כי שם מדבר רק
 מכח הרפואה ודווקא למי שזכה שתפילתו היא דבר ה'. וכאן מדבר לכאורה מכל אדם ולכאורה לאו דווקא
 רפואה.
 ד. עוד צ"ע מה שאומר רבנו שגם המתפלל בביתו יש לו כח וסיוע בתפלתו משיח השדה דהיינו מאכילתו
 ושתייתו, אלא שבשדה הוא סמוך להן יותר. וקשה מדוע הלחם והמים שנמצאים סמוך לו בביתו, פחות
 סמוכים אליו מעשב השדה הסמוך לו כשמתפלל בשדה?

ה. גם צ"ע מה החילוק בין כח לסיוע. ומה ההבדל בין כח וסיוע לסיוע וכח.

ו. עוד צ"ע עניין הקללה והאדמה לא תתן את יבולה, דהיינו הסיוע וכח בתפילה. משמע שזה לא רק סיוע של
 תוספת טובה אלא סיוע חשוב כל כך עד שחסרונו הוא קללה. וגם לשון התורה כשיש פגם ועיכוב, משמע
 שהוא פגם חטא שגם פגם לאדמה שלא תצמיח או שתצמיח צמח שאין בו הכח לסייע לתפלה.

בסוף תורה זו כותב מוהרנ"ת שהעניין המבואר כאן מבואר היטב בתורה א' תנינא, ועיין שם שמבואר שהזוכה
 לתיקון התפלה ע"י שהעלה את היראה לדעת וזכה למלאך המשפיע נבואה וגם נזחר ממפסדי התפלה ע"י
 שיצא לגמרי מג' התאוות אפילו בדקות וגם נזחר מהתמנות, אזי תפילתו היא דבר ה' שהוא שרש כל הבריאה,
 ונעשה הבעל תפלה בעצמו המלווה הגדול, וכולם מחוייבים להחזיר לו כוחותם שקבלו ממנו בהלוואה. וגם כל
 שיח השדה מחוייב להחזיר כח הרפואה שבו למלווה שהוא בעל התפלה. ואזי יכול להמשיך רפואה לכל דבר
 וגם ללחם ומים. וממילא מתבטל כל כח הרופאים כי כל כח הרפואה חוזר לבעל תפלה. עוד מבואר שם שעיקר
 סיוע שיח השדה לתפילה הוא הריח כי ממנו נהנית הנשמה ומעורר במתפלל את ניצוץ משיח שלו.

ואולי אפשר לתרץ קושיות הנ"ל ראשית טעם שדווקא צומח ולא דומם כאבנים או חי כצפרים או אש.

כי בתורות שרבנו מדבר מכח העשבים כוונתו על רפואה, (או פרנסה, ואמנם דעת הרמב"ם גם הרעב הוא כמו
 חולי) ואולי גם כאן כוונת רבנו לכח וסיוע שנותנים שיח השדה לתפילה לרפא דייקא. וכמבואר בתורה א'
 תנינא, ששם מדובר על רפואות.

ומה שקשה מה התועלת לתפילה ששיח השדה מחזיר לה את כוחו, הרי ממנו הכל ולא נחסר ממנו כלום
 כשהלווה להם מכוחו?

ונראה לתרץ שבאמת נחסר ממנו הרבה, כי כשיש כח לשיח השדה לרפאות, אזי בני אדם נופלים להאמין
 ברופא ובעשב ושוכחים שכל הכוחות כולם רק מה', אבל כשכל כוחם חוזר לבעל התפילה, אזי כולם חוזרים
 להאמין בכח התפילה, ויודעים שכל הכוחות הם רק מה' ית'.

ואולי על כן תפילה סמוך ללחם ומים נחשב רחוק, ואילו סמוך לשיח השדה נחשב קרוב. כי עיקר פגם האמונה
 הוא שמאמינים בכח העשבים, אבל לא כשמאמינים בכח הלחם לרפא. ואדרבה שם בתורה א' תנינא זה חלק
 מתיקון התפילה, מה שהבעל תפילה ממשיך רפואה ע"י לחם ומים לבד. לכן דייקא כשמתפלל סמוך לעבודה
 זרה שהיא העשבים שם ניכר יותר שהעשבים נתנו כוחם לבעל התפילה ולהם אין כח עצמי כלל.

אלא שעדיין קשה מה המבואר בשיחה רכז, שרבנו אמר שטוב להתפלל מחוץ לעיר כי העשבים גורמים
 שיתעורר הלב. משמע שהכח והסיוע הוא להתעוררות הלב והכוונה בתפלה.

ואולי שירת העשבים, דהיינו המבואר בפרק שירה שלכל בריאה בעולם דומם צומח חי מדבר יש פסוק שהוא
 השירה ששרה לה' ית', ועי"ז נמשך לה שפע מהקב"ה/י. אולי היא המסייעת לתפילה של המתפלל סמוך לה.
 אלא שכנ"ל לפ"ז צ"ע מדוע דווקא סמוך לשיח השדה טוב להתפלל ולא סמוך לצפור מצייצת או לכל בריאה
 אחרת.

ואולי באמת אין סתירה כי האמת שהעשבים בשירתם לה' מעוררים בדרך נעלמת את הבעל תפילה (דאע"ג
 דאיהו לא חזי מזליה חזי) להאמין בכוח ה' לרפאות, שהרי גם הם בעצמם שרים כדי לקבל שפע ממנו ית'. וזה
 בעצמו בחי' שמחזירים כוחם לתפילה התפילה, דהיינו להאמין בכח התפילה ולא בעשבי מרפא ודוקטור.

¹ שער מאמרי רשב"י על פרק שירה - דע כי הנה כל הנבראים שבעה"ז יש על כל אחד מהם מלאך אחד ושומר ושר עליו בשמים וזהו
 סוד מ"ש רז"ל אין עשב למטה שאין מזל עליו למעל' מכה בו ואומר לו גדל ועל ידי השר ההוא הממונה עליו נמשך החיות והשפע אל
 הנברא ההוא. והנה השר ההוא אינו יכול להשפיע בו עד שהוא יאמר לפני השי"ת השירה הראויה אליו כפי מקורו ועל ידי כן ישפיעו בו
 ואח"ך הוא ישפיע חיות ומזון אל הנברא ההוא ונמצא כי כל אותן השירות הנו' בפרק שירה הנו' הם מה שמשוררים השרים והמזלות
 העליונים הממונים על כל התחתונים.

ואע"פ שבתורה א' תנינא מבואר שרק מי שזכה לתיקון התפלה כמבואר שם שהיא מדרגה גבוהה מאד, אזי כיון שנעשה הוא בחי' המלווה הגדול לכן מחויבים שיח השדה להחזיר לו כוחם. צ"ל שבחי' מזה נעשה בכל תפילה. שתפלה של כל אדם יש בחי' שחוזר אליה כח העשבים הסמוכים בעצם זה שהוא מתפלל לה' ולא פונה לרופא זה בחי' שמתבטל כח העשבים וחוזר לתפילה.

ועיין לק"ה ערלה הלכה ד' אותיות כא כב – מבאר עניין הסיוע עפ"י תורה א' תנינא, שהכח הוא כח הרפואה שחוזר לבעל תפילה וכל הצמחים חלוקים במראה טעם וריח, נותנים כוחם לשרשם שבתפלה, ועיקר הוא הריח של שיח השדה, כי ממנו נהנית הנשמה, והסיוע הזה הוא בחי' התנוצצות משיח, שנאמר בו בהריחו יראת ה', דהיינו שהתפלה שלו היא בחי' ריח, בחי' תפילת הנשמה. ולפ"ז אולי אפ"ל שגם כל אדם נוסף למה שמחוק בתפילתו לה' את האמונה בה' שזה בחי' שחוזר כח הרפואה של שיח השדה אל התפלה כנ"ל, עוד גם יש לו התעוררות ממראה טעם וריח השדה והעיקר מהריח כי מעורר את נשמתו לתפלה ביותר התעוררות.

ואולי זה החילוק בין כח וסיוע, שסיוע הוא הריח וכח הוא האמונה. ואולי זה הטעם שבתורה א' תנינא דיבר רק מכח ולא מסיוע. כי שם הריח הוא כח ממש שמחויב השיח השדה ליתן לתפלת הבעל תפילה את כוחו, אבל כאן שמדבר מכל אדם שיח השדה לא מחויב אלא רק מסייע.

מה היא שירת הצמחים עיין בהקדמת המבי"ט לפרק שירה/ו שכתב שהכוונה למזל שלהם דהיינו המלאך האומר לו גדל. עוד מבאר שאפשר שהבריות בעצמן אומרות שירה כמו שיש בהן הדעת המוכרח לקיומן. עוד

^ד פירוש המבי"ט ז"ל על פרק שירה: ... ונחזור להשיב בעזר האל המלמד לאדם דעת מן המאוחר אל הקודם, והוא בתת קודם במין השאלה חמישית טעם בציור השירות לבעלי חיים ולצמחים ואחר נבוא אל שאר מיני השאלות. ונקדים כי בשעת בריאת העולם נתן האל יתברך כח בכל בראיו שידעו שהוא בראם, על דרך מה שאחז"ל כל מעשה בראשית בקומתם נבראו בדעתם נבראו ובצביונם נבראו, ופירש"י ז"ל בדעתם שהודיעם שנבראו והם נאותו בצביונם כדמות שבחרו להם, וכמו שלמדו מן הכתוב במס' חולין (ס') וכל צבאם אל תקרי צבאם אלא צביונם, וזה נראה שהוא כולל לכל הדברים הפרטיים שנבראו לא לבד לדברים הכוללים כמו שמים וארץ אלא בכל מה שנברא בהם כמו בע"ח וצמחים, וכמו שנראה מן הכתוב שלמדו ממנו ענין זה, שהזכיר קודם שמים וארץ ואח"כ כל צבאם והם כוכבים ומזלות שהם צבא השמים ובע"ח וצמחים שהם צבא הארץ, וכמו שאמרו שם ג"כ על מה שכתוב למינהו באילנות שנשאו דשאים ק"ו בעצמם אם רצונו של הקב"ה בערבוביא למה אמר למינהו באילנות, ועוד ק"ו ומה אילנות שאין דרכם לצאת בערבוביא אמר הקב"ה בהם למינהו אנו עאכ"ו, מיד פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו, נראה שכל פרטי הנבראים נבראו לדעתם ולצביונם וידעו כי היו נבראים במאמר האל ית'. וכמו שנראה מן הכתובים שנאמרו בבריאה ויאמר אלהים יהי רקיע וגו' ויהי כן, יקוו המים וגו' ויהי כן, תדשא הארץ דשא וגו' ויהי כן, יהיה מאורות וגו' ויהי כן, ישרצו המים שרץ נפש חיה וגו' ועוף יעופף וגו', תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וגו' ויהי כן, שנראה שהוא צוה לכל הדברים הנזכרים שיבראו ונבראו כמו. שצוה מדעתם ומצביונם, ומה שהוטבע בטבעם בתחלת הבריאה שידעו את רבונם ונתכוונו לקיים מאמרו, כן בכל הנמשכים מכל מים ומין נשאר בו הטבע הנזכר שהוא יודע שנברא במאמרו ית', כי זה הוא כבודו ית' שידעו בראיו כי הוא בראם, דרך משל כמו הצורף אשר הוא עושה כלי למעשהו וחותר בו סימן לשיהיה נודע שהוא עשאו ולא צורף אחר, וז"ש הכתוב (ישעיה מ"ג) והנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, כי כל הדברים שבעולם עשאו על שם האל ית' ועליהם אמר ולכבודי בראתיו, והכבוד הוא שהם מכירים כי הם בראויו משעת יצירתם בתחילת בריאתם וגם בעשיה שאחר כך והוא מה שנמשכים זה מזה בטבע כל אחד למינו מכירים בוראם והרי הוא כאלו הוא עשם כבתחלה, וז"ש עשיתיו, וענין ידיעה והכרה זו היא על דרך מה שאמרו חכמינו ז"ל (במדרש) אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה שמכה אותו ואומר לו גדל, כי האל ית' הפקיד בשאר הנבראים בע"ח וצמחים שיש לכל מין ומין שר ומזל שמשפיע בגידולם וצמחייתם והתמדתם כפי הכח שמשפיע בהם האל ית' ועליהם נראה שאומרת שירה לאל יתברך מתיחסת להשפעתם, וכן נאמר כי מה שאמרו בצביונם ודעתם נבראו ועל מה שאמר שנשאו דשאים ק"ו בעצמם כו', שהוא על המזל שלהם כמו שכתבו המפרשים על משא ומתן של משה עם הים שהיה עם שרו של ים:

... ויתפשט ענין זה גם כן לשירות הצמחים כשהן מחוברות לקרקע, כי לא יחסו שירה לתאנים ולענבים אלא לתאנה ולגפן ושאר האילנות שיש בהן כח נפש הצומחת, וכמו שזכרנו פשטי הכתובים אז יננו עצי היער מלפני ה' וגו', יתרועעו אף ישירו, כי כמו שיש לנפש הצומחת כח בטבע להתנועע בשש הקצוות בצמיחתה, כן אפשר שיהיה לו כח בזמן פעולות צמיחתה בטבע, להכיר כי פעולתה היא ברצון בוראה, כי בזמן שאין מצטרף לה רצון הבורא תשיג בה קיצור וליאות לפעולת טבעה, וכמ"ש ועצר את השמים וגו' והאדמה לא תתן את יבולה, וכמו שאמרו ר"י כד איקלע לגבלא וחזנהו להנהו קטופי דהו קיימי כי עגלי אמר עגלים בין הגפנים כו' אמר ארץ ארץ הכניסי פירותיך כו' לשנה איקלע ר' חייא חזנהו כעיוי כו' וכמו שהביאו בסוף כתובות (ק"ב), שנראה כי פעולתה היא בטבע ברצון הבורא ית' ושיש בה כח בפעולתה לשתי בחינות הללו לפעול בטבע ושתבע זה הוא ברצון הבורא, וזהו ענין שירת כל האילנות כי כלל כונת כל השירות הוא שיש השגה בטבע בריאת נפש הצומחת שפעולתה היא בכח בוראה ואין כחה כל כך רחוק מכח נפש החיונית כי שתיהן נוצרות מן הארץ, וכמו שיש אפיסה בנפש הצומחת בשתעקר ממקום צמיחתה כן תאפס נפש החיונית כשתסתלק מחמר הב"ח, וכמשה"כ (קהלת ג') ורוח הבהמה הירודת היא למטה לארץ, וכיון שהן שוות לענין זה אינו רחוק שיצויר שהאל ית' הקביע בה הכרה זו כמו שיצויר בנפש בעלי חיים כפי מה שיצוירו למעלה. כל זה הוא להאמין פרק שירה זו כפשטה שאומרים שירה כל אחד על האופן הנזכר שהוא כמו אמירה:

אבל לקרב ענין פרק שירה זו יותר אל השכל נאמר על דרך אחר, כי הוא ידוע כי כל מה שנברא בעולם נברא לצורך האדם וכמ"ש הכתוב אחר בריאת הכל נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש וגו', וענין הרדיה הוא לצורך והנאת האדם במאכלו ומשתיו ומלבושו וכל שאר צרכיו ורפואתו, כי בכל נבראי העולם יש הנאה לכל אחד בדבר ידוע וכולן הן צורך האדם, ולא לבד בדברי צורך הצריכין לגוף אלא ג"כ בדברים המועילים לאדם בחכמה ובמדות, וכמו שדרשו על פסוק מלפנו מבחמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו, שנתן להם חכמה להורות לנו דרך ארץ כמו שפירש"י ז"ל שם, וכמו שכתבנו למעלה למדנו צניעות מחתול, וגם מן הצמחים יש ללמוד וכמו שאמרו במסכת יום טוב חצובא מקטע רגלי דרשיעא, שגוזלים וחומסים ומסיגים גבול ואין לומדים מחצובא, נטיעה מקטע רגליהון דקצבייא ודובועלי נדות, תורמוסא מקטע רגליהון דרשיעים של ישראל כדאיתא התם. סוף דבר כי

מבאר אפשרות שלישית (שם ד"ה אבל לקרב ענין) שהבריות אומרות שירה שהיא כמו תוכחה לאדם שילמד מהן להודות על כל הנברא לתועלתו וכל בריה שרה שירה בענין התועלת שלה שנבראה לצורך האדם.

עד כאן ההקדמה

תורה יא [ה]

דע¹ כשהאדם מתפלל בשדה אזי כל העשבים כולם באין בתוך התפילה ומסייעין לו ונותנין לו כח בתפילתו.

צ"ע מה הסיוע והכח. ואולי כנ"ל בהקדמה שסיוע הריח לנשמה, וכח חיזוק האמונה בה' ולא בעשבי מרפא ורופאים.¹
וזה בחי' שנקראת התפלה² שיחה כמ"ש אשפך לפניו שיחי (תהלים קמב ג) **בחי'** הכתוב בתורה בבריאת העולם [י¹/י²] וכל **שיח השדה** [י²/י³] טרם יהיה בארץ, וכו' כי לא המטיר וכו' ואין אדם לעבוד וכו' י"ו. עיין רבנו בחיי

כל מה שנברא בעולם יש בו צורך והנאה לאדם לגופו או לנפשו, כי בכל אחד מהנבראים יש בו אי זה דבר בטבע או בסגולה שנהנה בו האדם, כי אפי' בעשבים הגדולים מעצמם על פני האדמה יש בהם תועלת עצומה בטבע או בסגולה לרפואת האדם ולצרכיו למכירים אותם, וכ"ש דמה שטורח האדם בזריעתו ודברים הצריכים לגידולו מפני שתועלתם גלויה וכן בב"ח שיש לכל אחד תועלת שיהנה בו האדם הנלבב ויודע הנאתו ויהיה מהנה לאחרים גם כן, וכן בדומם באבנים טובות וכיוצא בהם וכל חלקי העולם כולם יש תועלת והנאה לאדם כי הכל נברא לצרכיו ומכולם ילמוד עבודת ה' ותהיה יראתו על פניו לבלתי יחטא, שאם בכל מה שנברא בעולם יש לו בו תועלת ולכן נבראו כולם לתועלתו יחשוב וישכיל בזה כי לא היתה בריאתו לבטלה אלא לעבודת ה', וזו היא תועלתו המכוונת בבריאתו כי לא יעשה האלהים דבר בבריאת דברים הרבה לאין קץ להועיל למי שאין בו תכלית תועלת בבריאתו, וזו ראייה עצומה לאדם המשכיל לחוק ידיו בעבודת האלהים ובאמונת השארות הנפש, ובזה ישיג תכלית המוקווה לצדיקים והוא חיי העוה"ב:

וצריך שיתכל האדם ויחשוב כאילו כל אחד מהנבראים בפרט מהנזכרים בפרק שירה אומר לו הנה אנכי נבראתי בדבור בורא את הכל להנאתך ולטובתך ולא לתכלית אחר ולכן תקיים אתה תכלית בריאתך, וזהו הנרצה לחז"ל שסדרו פרק שירה זו לגמור שיחשוב האדם כי כל אחד מאלו המינים נבראו בדבר שיש בו תועלת לאדם בטבע או בסגולה ומהם ילמוד האדם לעבוד בוראו וכמו שנזכר, והשירה שייחסו לכל אחד מהם יש בהם הלול ושבח לאל ית' והרי הוא כאילו אומר לאדם ראוי לך שתהלל ותשבח אותו על מה שברא אותי לתועלתך, והחכמים שידעו והשיגו אמתת טבע כל מין ומין מהם ייחסו לכל אחד השירה הראויה לו כפי טבעו ותועלתו לצורך האדם:

¹ תורה זו אחת משמונה התורות שאמר רבינו בסוף שנת תקפה בחזרתו מלבנו (לעטבערג) ועיין שיחות הר"ן סימן קנד וסימן צח

¹ **שיח שרפי קודש** ח"ה קלח – אמר פעם המגיד מטרהוין ז"ל בצחות: היכן שהשתמש רבנו במאמריו בלשון 'ודע' הרי הוא כהבזק מעולם האצילות, "אזוואו דער רבי זאגט ודע, איז דאס א פונק פון אצילות". כל כף גבהים נוראים וקדושים הם.

וצ"ע הכוונה בזה, שהרי כל הספר הזה הוא השגות מעתיק. עכ"פ אם לשון דע מורה על השגה גבוהה יותר מהאחרות, נ"ל שכאן הטעם כי לא מצאתי עניין זה בספר אחר, מה ששיח השדה בא ומסייע לתפילה.

¹ מתוצו-כשאדם

² **וחשבתי תרץ** עוד שהתפלה סמוך לשיח השדה מצטרפת לשירה שלהם ואולי מועילה שתעלה בקלות או שתתקבל יותר. אבל א"כ צ"ע מדוע דווקא שיח השדה הרי שירה יש לכל פרט בבריאה או עכ"פ לאלה שנזכרים בפרק שירה.

² מתוצו- התפילה

³ * בראשית ב'

⁴ **בראשית פרק ב** (ה) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ידוד אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה:

רבנו בחיי (ה) וכל שיח השדה. היה ראוי לומר וכל עצי השדה, אבל אמר שיח מלשון לשוח בשדה שדרשוהו חז"ל (ברכות כו ע"ב) לשון תפילה ובא לרמוז כי כל האילנות והצמחים משבחין ומקלטין להקב"ה, בענין שדרשו חז"ל בפסוק יתרועעו אף ישירו (תהלים סה, יד) שהשבילים אומרים שירה (ראש השנה ח). ושירתן זהו קלוסן כי רצה הקב"ה להיות קלוסו עולה מכל המינים ואפילו מבעלי נפש הצומחת:

רש"י (ה) טרם יהיה בארץ – כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא ואינו לשון קודם ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר הקדים וזה מוכיח ועוד אחר (שמות ט) כי טרם תיראון עדיין לא תיראון. ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם וכל עשב השדה עדיין לא צמח ובג' שכתוב ותוצא לא יצאו אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו' ולמה כי לא המטיר ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשכא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים:

³ עיין ברכות כו:

² **ברכות דף כו:** יצחק תקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה שנאמר תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו.

תוספות דף כו: ואין שיחה אלא תפלה שנאמר תפלה לעני כי יעטף – תימה דבפרק קמא דע"ז (דף ז: וע"ש) מוכיח דשיחה [זו] תפלה מויצא יצחק לשוח בשדה י"ל דכיוצא בו מצינו במגילה (פרק קמא דף ג.) ויהי אומן את הדסה ואין הדסים אלא צדיקים דכתיב והוא עומד בין ההדסים ובפרק חלק (סנהדרין דף צג.) הוא אומר להיפך:

מהרש"א – ואין שיחה כו'. כתבו התוס' תימה דבפרק קמא דמס' ע"ג מוכיח דשיחה תפלה מויצא וגו' כו' ע"ש ובפ"ק דע"ז (ז' ע"ב) תירצו בזה דתרווייהו צריכי כו' ע"ש בתוס' והרא"ם כתב בפרשת חיי שרה על דברי התוס' דאינו מחזור דא"כ צ"ל דפי' אין שיחה כו' דפ' ת"ה

שהיה לו לומר עץ השדה, אבל רמז לתפלה, כי כל האילנות והצמחים משבחין להקב"ה, ורבנו מחדש **שכל שיח השדה** ו^{טו} **נותנין כח וסיוע** ו^{טז} **בתפילתו** ואולי אפ"ל דהיינו הך, שע"י שהצמחים משבחים, כמבואר בפרק שירה פ"ג/ו^{טז}) גם זה הסיוע שלהם לתפילה, ולאמונה, אבל עיקר הסיוע הוא ריח השדה שמעורר את הנשמה ואת הניצוץ משיח שבמתפלל להתפלל בהתעוררות גדולה (יתבאר לקמן).

וזה בחי' מה שכתוב ויצא יצחק לשוח בשדה (בראשית כד) ודרשו חז"ל לשוח לשון שיחה ותפילה ו^{טז}, ואמרו חז"ל שתיקן תפלת מנחה. ורבנו מבאר שיצחק אבינו התפלל בשדה **שתפילתו היתה עם סיוע וכח**

שאין שיחה זו מלשון דבור אדם לחברו אלא תפלה ופי' אין שיחה אלא וכו' דפ' לפני אידיהן שאין שיחה זו תפלה בעלמא אלא קבועה ועוד כו' עכ"ל ואין זה כדאי לרחות דברי התוס' דבכ"מ מתפרשת אין שיחה כו' לפי ענינו דבפ' ת"ה דה"א ויצא יצחק לשוח וגו' כיון שלא נזכר עם מי היתה השיחה היה אפשר לומר דעם חבירו היתה שיחתו הביא מדכתיב לפני ה' ישפוך שיחו ובפ"ק דמס' ע"ז דלפני ה' ישפוך שיחו ודאי דמשמע לשון תפלה אלא דה"א שאינה קבועה הביא מדכתיב ויצא יצחק לשוח וגו' דהיינו קבועה ומ"ש שהרגישו התוס' בחולשת תירוץ ממה שהניחו הענין בתימה פ' ת"ה אין זו הראיה מברעת דכן דרכם לכתוב תירוץ במקום אחד ולסמוך עליו במקום אחר:

ואין שיחה אלא תפלה כו'. ר"ל במקום הזה אינו אלא תפלה כמ"ש הרא"ם גבי אין נא אלא לשון בקשה כו' אבל גבי ויפגע אינו אלא תפלה כו' היינו דתרתמי משמע ועיין בחידושינו פרק גיד הנשה:

חולין דף ס: רב אסי רמי כתיב ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא וכתיב וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו ולמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים רב נחמן בר פפא הויה ליה ההיא גינתא שדי ביה ביורני ולא צמח בעא רחמי אתא מיטרא וצמח אמר היינו דרב אסי:

מהרש"א שם – ועמדו על פתח קרקע כו'. לפי מה שפרש"י בחומש שהכל נברא ביום ראשון וכל א' נקבע ביומו גם הדשאין נבראו ביום ראשון ועמדו מאז על פתח קרקע אלא שבתלתא בשבתא יצאו קצת עד שבקש אדם רחמים וצמחו ביום ו' והענין מבואר שאמרו בפ"ק דתענית גדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ ואמרו שבתחלה עלה במחשבה לבראו במדת הדין ולבסוף שיתקן עמו מדת הרחמים כנאמר בענינא ביום עשות ה' אלהים ארץ וגו' ובגשמים נאמר כיוצא בזה כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין וגו' דכשעדיין לא היה אדם בעולם לא המטיר ה' אלהים במדת הדין שהיה שליט עד שבא אדם ובקש רחמים להפך מדת הדין לרחמים והוא ענין שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים שהם מטילין כח וגבורה בפמליא של מעלה שהוא מדת הרחמים שיגבר על מדת הדין:

י' עיין פירש"י, בשלישי עמדו על פתח הקרקע ולא יצאו עד יום ששי, שהתפלל אדם על הגשמים ואז יצאו.. ואולי טעם שדווקא לגבי שיח השדה נאמר שהכל תלוי בתפילת האדם.

טו שיח השדה – בלשון המדוברת הכוונה לצמח נמוך לשון שוחה שהיא בור וכמו שוחה שהוא לשון תכופף אבל בלשון חז"ל שיח השדה הוא גם אילנות, עיין רבנו בחיי לקמן.

טז לשון זה כח וסיוע או סיוע וכח חוזר עליו רבנו כאן שש פעמים. וצ"ע מה הוא הכח ומה הוא הסיוע. וצ"ע האם יש בסיוע ממש. דהיינו האם הסיוע הכרחי או שאפשר בלעדיו.

עיין שבת צג. שנים עששאוה, כגון שאחד יכול לבדו ואחד לא יכול לבדו, זה שאינו יכול פטור, כי המסייע למי שיכול אין בו ממש. אבל זה לא שייך לכאן אלא לענין חיוב. כי כאן כל סיוע אפילו מעט שאפשר בלעדיו הוא יותר טוב, ומועיל לתפילה מתפילה בלא הסיוע הזה. רק השאלה כדי להבין את המהות הסיוע.

וצ"ע אולי כוונת רבנו לשירה ששר השר האומר לו גדל, דהיינו השירה המבואר בפרק שירה, שמצטרף לתפילת האדם המתפלל בקרבתו, או להפך שתפילת האדם מצטרף לתפילת העשב ובכוחו עולה למעלה ומתקבל ביתר קלות. וצ"ע כנ"ל בהקדמה. ועיין בסוף התורה.

י' פרק שירה: פרק שלישי: **אילנות שפשוטה אומרים.** אַז יִרְנְנוּ עֵצֵי הַיַּעַר; מִלִּפְנֵי יְדֹד, כִּי בָּא לְשֹׁפֵט אֶת הָאָרֶץ. (דברי הימים א טז ג):
גפן אומרת. הִיא אֹמֶר יְדֹד, כְּאִשֶּׁר יִמְצָא הַתִּירוֹשׁ בְּאֶשְׁכּוֹל, וְאָמַר אֶל תִּשְׁחִיתוּהוּ, כִּי בָרַכָה בּוֹ; כִּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבָדֶי, לְבִלְתִּי הִשְׁחִית הַכֹּל. (ישעיה סה ח): **תאנה אומרת.** נִצַּר תֵּאֱנָה יֶאֱכַל פְּרִיָּהּ; וְשֹׁמֵר אֲדַנְיָו יִכְבְּדוּ. (משלי כו יח): **רמון אומר.** כְּפֹלַח הַרְמוֹן רִקְתָּהּ, מִבְּעַד לְצַמְתָּהּ. (שיר השירים ד ג): **תמור אומר.** צְדִיק כְּתֹמֵר יִפְרָח; כְּאֶרְזוֹ בְּלִבְנוֹן יִשְׁגָה. (תהלים צב יג): **תפוח אומר.** כְּתִפּוּחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר, כִּן דֹּדִי בֵּין הַבְּנָיִם; בְּצִלּוֹ חֲמֵדֵי וַיִּשְׁבְּתִי, וּפְרִיּוֹ מִתּוֹק לְחֻבִּי. (שיר השירים ב ג): **שבלת חטים אומרת.** שִׁיר הַמַּעֲלוֹת; מִמְּעַמְקִים קָרָאתִיךָ יְדֹד. (תהלים קל א): **שבלת שעורים אומרת.** תִּפְלָה לְעֵנִי כִּי יַעֲטֶה; וּלְפָנַי יְדֹד, יִשְׁפֹּף שִׁיחוֹ. (תהלים קב א): **שאר השבולים אומרים.** לְבָשׁוּ כְרִים הַצֶּאֱנָן, וְעַמְמִיקִים יַעֲטֹפוּ בָר; יִתְרוּעְעוּ, אִף יִשְׁירוּ. (תהלים סה יד): **ירקות שפשוטה אומרים.** תִּלְמִיָּה רְוָה נַחַת גְּדוּדִיָּה; בְּרִבְבֵימִ תִּמְגַּגְּגָה, צִמְחָה תִּבְרָךְ. (תהלים סה יא): **דשאים אומרים.** יְהִי כְבוֹד יְדֹד לְעוֹלָם; יִשְׁמַח יְדֹד בְּמַעֲשָׁיו. (תהלים קד לא):

י"ב בראשית פרק כד (סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים: רש"י (סג) לשוח – (ב"ר) לשון תפלה כמו (תהלים קב) ישפוך שיחו:

שפתי חכמים (ז) וקשה דעל ישפוך שיחו פירשו (ע"ז ז ע"ב) כמו לשוח בשדה. והתוס' (ברכות כו ע"ב ד"ה ואין) תירצו כי כן סוגיית הגמרא, שהרי מצינו גבי אסתר שמביא ראייה שהיא צדקת מדכתיב ויהי אומן את הדסה, וכתיב והוא עומד בין ההדסים, מה התם צדיקים אף כאן וכו' (מגילה יג), ובסנהדרין (צג). מביא ראייה מאסתר וכו', אבל אין נ"ל. וי"ל דתרווייהו צריכי, דאי מהתם הוה אמינא דיבור ולא תפילה דהא לעיל כתיב (באותו פסוק) תפילה לעני, אבל לשוח בשדה עם מי דיבר, אלא על כרחך תפילה קבע, ואי מהכא הוה אמינא לשוח הוה מלשון בנות שוח, כלומר שהלך לטייל בין האילנות שבשדה, (עיין אבן עזרא שכן פירש) משום הכי מביא ראייה מישפוך שיחו עכ"ל מהרש"ל:

רבנו בחיי (סג) לשוח בשדה. להלך בין השיחים, כלומר להשתעשע ולטייל בין האילנות לרוח היום, והו לשון הפשט: ועל דרך המדרש (בראשית רבה ס, יד) לשוח בשדה אין שיחה אלא תפילה שנאמר (תהלים קב, א) תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו. ומבאן אמרו חז"ל (ברכות כו ע"ב) יצחק תיקן תפילת מנחה. ועל דרך הקבלה לשוח בשדה המתפלל לשם המיוחד הוא מזכיר הכינוי ומתוך הכינוי מוצאו. והו לשון לשוח בשדה, וכן ויפגע במקום (בראשית כח, יא), כי השיחה בשדה הפגיעה במקום, והו לשון ואל

השדה שכל עשבי השדה נתנו כח וסיוע בתפילתו כנ"ל שבשביל זה נקראת התפילה שיחה כי שלימותה ע"י כח וסיוע שיח השדה כנ"ל.

וע"כ בקללה הנזכרת בפרשה שניה של קריאת שמע והיה אם שמוע נאמר (דברים יא) ו/ו והאדמה לא תתן את יבולה פשוטו הכוונה שלא יהיה יכול, וההפסד הוא שיהיה רעב. אבל לפי רבנו נוסף לרעב יהיה גם הפסד גדול שיחלש כח התפילה, כיון ששיח השדה לא יתן כח וסיוע לתפלה. כי כל יבול דהיינו כל מה שהאדמה מובילה ממנה לחורף/כ"א, דהיינו כל הצומח ויוצא מן הארץ צריכין ליתן כח וסיוע בתוך התפילה, כל הצומח מהאדמה יש לו מראה טעם ריח, ועיקר הכח וסיוע לתפילה הוא הריח, שמחזק ומעורר את הנשמה, שע"ז מתנוצץ הבחי' משיח שבמתפלל בחי' והריחו ביראת ה' (תורה א' תנינא) כ"ב. ע"י חטא כמבואר שם בפסוק

תפגע בי (ירמיה ז, טז), ומה נועיל כי נפגע בו (איוב כא, טו). וכל הפעולות מיוחדות אל הכינוי ומוציא אל הפועל בכח השם המיוחד. וזה שאמר ירמיה (ח, יד) כי ה' אלהינו הדמנו וישקנו מי ראש כי חטאנו לה', לו לא נאמר אלא לה', והבן זה:

הטור הארוך – לשוח בשדה. י"מ (רשב"ם) ליטע שיחים ואילנות. וי"מ (חוקוני) לדבר עם שום אדם, שהוצרך לדבר. ולפי הדרש שדרשו (ב"ר ס, יד) שהלך להתפלל, אע"ג דאמרין (ברכות לד, ב) חציף איניש דמצלי בבקתא, שאני הכא שהיה בהר המוריה, כדאמרין (פסחים פח, א) ולא כיצחק שקראו שדה. א"נ דוקא בבקעה שהוא פרוץ והוא מקום עוברים ושבים, אבל בשדה ליכא למיחש (ברכות, שם, תוד"ה חציף):

ט אולי אפשר לדייק ממה שלמדו מויצא וכו' שלכאורה לא היציאה היא הנושא אלא שהתפלל, וא"כ היה לו לומר שעמד בתפילה. אבל יוצא אולי רומז שיציאה לתפלה נידון כתפילה עצמה. וכמבואר במפרשים בענין שכר פסיעות, ושמעתי מהריצ"ח שהכוונה דווקא על תפילה ולא על פסיעות ללימוד תורה. כי דווקא בתפילה הרצון הוא חלק מהתפילה, אבל בלימוד הרצון הוא רק כאילו למד, כחז"ל (ברכות ו). חישב לעשות מצווה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

ענין מהר"ל בספרו נתיבות עולם נתיב העבודה פרק ה' בדין שכר פסיעות – ולפיכך כאשר הולך לבית הכנסת הוא נמשך אל השם יתברך להיות לו דביקות בו יתברך. וידוע כי המתנועע אל דבר הוא דביקות גמור עם המתנועע יותר ממי שהוא קרוב לו כבר, כי המתנועע אל דבר הרי אינו עמו ועם כל זה הוא הולך אליו וזהו דביקות וחבור גמור, ודבר זה בארנו למעלה גם כן.

וענין בזה עוד מה שכתב בדרך החיים על אבות פ"ד משנה יח.

ב דברים פרק יא (טז) השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם: (יז) וחרה אף ידוד בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ידוד נתן לכם: פרש"י – (יז) את יבולה – אף מה שאתה מוביל לה כענין שנאמר זרעתם הרבה והבא מעט:

מזרחי (יז) את יבולה אף מה שאתה מוביל לה. בספרי. והוא הזרע שהוביל מביתו לשדה, שאף כשיעור ההוא לא תתן. דאי סלקא דעתך "יבולה" הוא תבואתה הנהוג לה, "יבולה" למה לי, הרי כבר נאמר, "ועצר את השמים ולא יהיה מטר" ומסתמא לא תתן את יבולה הנהוג לה. בתורת כהנים יבולה מענין "יובילו שי למורא", "יובילני עיר מבצר", לא מענין "יבול הרים ירעה", שהיא מענין תבואה. ומהו הטעם עצמו דרשו בתורת כהנים, "ונתנה הארץ יבולה לא כדרך שהיא עושה עכשיו, אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון".

וענין ויקרא פרק כו (כ) ותם לריק כחכם ולא תתן ארצכם את יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו:

כא יבול – ענין ספר השורשים לרד"ק – אות הבית – ערך בול – מוצא הארץ בין עשבים בין אילנות יקרא יבול, כמו ונתנה הארץ יבולה (ויקרא כו, ד). וכן מוצא העץ שהוא הענפים יקרא יבול. ופירוש לבול עץ, לענף עץ.

ועי"ש ערך יבל – מי יובלני עיר מצור (תהלים ס, יא), יבלוה רגליה (ישעיה כג, ז), יובילו שי למורא (תהלים עו, יב). ושלא נזכר פועלו ממנו יובל שי (ישעיה יח, ז), ובא בזקף בקמץ לאשור יובל (יהושע י, ו), ענין הבאה. ויבא אותם בבלה תרגומו ואוביל יתהון לבבל. והולך מהרה ואוביל בפתיע. ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה יז, ח), פירוש פלג מים. וכן פלגים יבלי מים (ישעיה ל, כה), ואמר בתחלה פלגים ואחר כן פירש שהם פלגי מים. וכן ואני הייתי על אובל אולי (דניאל ח, ב), והאל"ף תמורת היו"ד וכבר כתבנוהו בשרש אבל. ונתנה הארץ יבולה (ויקרא כו, ד), והארץ תתן יבולה (זכריה ח, יב), ואין יבול בגפנים (חבקוק ג, יז). ובחסרון היו"ד לבול עץ אסגוד (ישעיה מז, יט), כי – בול הרים ישאו לו (איוב מ, כ), ענינים ענין תבואה ופרי וכל מוצא הארץ. ופירוש לבול עץ לענף, יגל יבול ביתו (שם כ, כח), פירוש תבואת ביתו.

עוד שם – והיה במשך בקרן היובל (יהושע ו, ה), שופרות היובלים (שם ו, ח), אמר בו התרגום שפריא דקין דכריא. ובדברי רבותינו ז"ל (ראש השנה כו, ע"א) מאי משמע דהאי יובל לישנא דדיכרא הוא? דתניא אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא. והשופר עצמו נקרא יובל לפי שהוא של איל במשך היבל המה יעלו בהר (שמות יט, יג). וכן שנת החמשים נקראת יובל לפי שהיו תוקעין בה בשופר של איל, עד שנת היבל יעבד עמך (ויקרא כה, מ), יובל היא תהיה לכם (שם כה, י), לא יצא ביבל (שם כה, ל).

כ"ב ענין לק"ה ערלה ד' כא – וזה בחינת נטע רבעי שצריכין להעלותו לירושלים לאכלו שם, כי אחר שעברו שלש שני ערלה, שהם בחינת השלש תאות הנ"ל ושלש עבודות הנ"ל. ועל ידי שהמתנינו השלש שני ערלה נתבטלו מהאילן הקלפות היונקים מהם ואז צריכין להעלות הפרות לירושלים ולאכלם שם, כי על ידי בטול השלש עבודות ותקון השלש תאות הנ"ל, על ידי זה זוכין לעבודת התפלה בשלמות, דהיינו שיעלו כל שיח השדה ויחורו ויתנו כחם לתוך התפלה שהוא דבר ה', שהוא בחינת המלכה הגדול וכו' ואז נתבטלין כל הרפואות, כי כל הכחות של כל העשבים חוזרים לתוך התפלה ומשם ממשיכין הכח של כל הרפואות לתוך כל מה שאוכלין ושותין בבחינות וברף את לחמך ואת מימך והסירתי מחלה מקרבך וכו'. וזה בחינת התנוצצות משיח וכו', דהיינו פשהתפלה בשלמות הנה שכל שיח השדה חוזרים כחם לתוך התפלה בתכלית השלמות על ידי שעולין שיח השדה ונבללין בתוך התפלה, שזהו בחינת התנוצצות משיח כנ"ל, כי בזה שמעלין פרות נטע רבעי לירושלים, על ידי זה נתקן האילן שמתנה כל פרות האילן שיגדלו בזה האילן תמיד יעלו כל כחותם לתוך התפלה שזה עקר תקון העולם כמובן בתורה הנ"ל, כי זה בחינת התנוצצות משיח וכן בזה שמעלין התבואה והפרות של מעשר שני לירושלים על ידי

הקודם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם, **אזי נאמר והאדמה לא תתן את יבולה** כי יבול הארץ והאדמה לבד ממה שהוא פרנסה ומזון, הוא נותן כח וסיוע לתפילה שעל ידה קיום כל העולם, וכשאין את הכח וסיוע הזה אזי אפילו אם יש יבול גשמי של מזון, נחשב כמו שאינה נותנת יבול כלל, כי הכל תלוי בתפילה וכשהתפלה חסרה את הכח וסיוע הזה נחסר הכל. ואין לדחות הרי רוב התפילות הן לא בשדה ואעפ"כ מתקיים עולם, ואיך אומר שאם אין כח וסיוע של השדה בתפילה נחשב שאין יבול כלל, התירוץ **כי אפי' כשאינו מתפלל בשדה נותנים ג"כ יבול הארץ סיוע בתפילתו. דהיינו כל מה שסמוך אל האדם כגון אכילתו ושתייתו וכיוצא** כגון רפואות. רק כשהוא בשדה שאזי סמוך להם לשיח השדה במראהו טעמו וריחו המקורי **ביותר אזי כל העשבים וכל יבול האדמה נותנים כח בתפילתו כנ"ל** התעוררות וחיות הנשמה והתחזקות האמונה בה בהצטרפות שירת שיח השדה.

וזה יבול ר"ת ויצא יצחק לשוח בשדה רמז שיצחק אבינו זכה שכל יבול השדה כל הצומח מהאדמה התפללו עמו עם יצחק אבינו כשהיה מתפלל בשדה כנ"ל : צ"ע משמע שהתפלל ממש בשדה, וקשה כי אמרו בגמ' וכן נפסק בש"ע (או"ח סימן צ' ה') לא יתפלל/ל¹³ במקום פרוץ/כ¹⁴, כמו בשדה/כ¹⁵, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר: עיין מפרשים שם/כ¹⁶ מה שתרצו. וצ"ע נ"ל עיקר כוונת רבנו על התבודדות ולא על ג' תפילות שתיקנו חז"ל, שעליהן נאמר להתפלל בדחילו ורחימו. אבל בהתבודדות אמר/כ¹⁷ לדבר אליו ית' כאיש אל רעהו/כ¹⁸ וגם לשון שיחה יותר מורה על זה. אע"פ שחז"ל למדו מיצחק שתיקן תפילת מנחה, הוא רמז בלבד ולא ללמד שמנחה בשדה זה לכתחילה. אבל התבודדות אדרבה בשדה זה לכתחילה ובבית זה דיבעד. ועיין מה שכתב הספורנו שכבר התפלל בבאר לחי. (מסתמא כוונתו למנחה ולא לשחרית).

ל'זה הענין מבואר היטב לעיל במאמר תקעו בחודש שופר הכוונה לתורה א' תנינא המתחיל בדרף א' בחלק ב' של הספר. ע"ש [לא]: צ"ע כי שם מבואר שמי שזוכה להיות בעל תפילה דהיינו שתפילתו דבר ה', אזי כל

זה נתתקין כל התבואה והפרות שיחזרו ויעלו כל בחותם לתוף התפלה שהוא בחינת ירושלים, כי אסור לנו לאכל תבואה ופרות כי אם בשמחתנים אותם בתקון הנ"ל שתמיד יחזרו כל בחותם למקור חיותם שהוא בתפלה שהיא דבר ה' שזהו בחינת שלמות התפלה בחינת התנוצצות משיח שעל ידי זה זוכין שתתקיים הממשלה על המלאכים, שזהו תקון כל העולמות שנבראו בשביל האדם שיצפה לזה כמו שכתב אר"י:

(כ) וזה שהתורה מבטיחה כמה פעמים שכשנעבד אותו יתברך באמת יתן לנו המטר בעתו והארץ תתן את יבולה, כמו שכתוב, והיה אם שמע תשמעו וכו' ונתתי מטר ארצכם בעתו ולהפך השמרו לכם וכו' ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה וכן בפסוק, אם בפקתי ובכמה מקומות, כי עקר ההבטחה על ענין הנ"ל. שיתן המטר שמגדל כל הצמחים שמשנים זה מזה במראה טעם ריח, שהוא ראשי תבות מטר שערך הוא הריח שכלם צריכים לחזר ולתת ברוחם לשרשם שהיא בתפלה שתהיה כלולה מכל שיח השדה בחינת ויצא יצחק לשוח בשדה ראשי תבות יבול, כמבאר בהתורה הנ"ל ובסימן יא, עיין שם וזה בודאי הבטחה גדולה שהארץ תתן יבולה שיחזרו כל ברוחם לתוף התפלה שהוא תקון כל העולמות בחינת התנוצצות משיח כנ"ל:

²² גם בדפורי-נותנים, ומתוצו - נותן

¹² **משנה ברורה (י) לא יתפלל** - ובגמרא איתא דחצוף הוא מי שעובר ע"ז וכתב הפ"ג דע"כ אם נודמן לו בית שאין בו חלונות ובקעה טוב יותר להתפלל בבית שאין בו חלונות:

¹³ **משנה ברורה (יא) במקום פרוץ** - והנה לחד תירוצא דתוספות אם הוא עומד בצד הדרך במקום שאין מתיירא שיפסיקוהו עוברי דרכים שרי אך בב"י ממאן בדבריהם והנה אף שהמ"א ושאר אחרונים מיישבים לדברי התוס' מ"מ כתבו שבזוהר משמע שיש להתפלל דוקא בבית. ועוברי דרכים לכ"ע מותרים להתפלל בשדה ומ"מ (ח) כשיש שם אילנות טוב יותר שיעמוד שם ביניהם ויתפלל אם אין קשה עליו איחור דרכו דמקום צנוע הוא קצת ע"ז וכשהוא בביתו (ט) אין לסמוך ע"ז:

¹⁴ **משנה ברורה (יב) כמו בשדה** - ובמקום שהוא מוקף מחיצות (י) אע"פ שאינו מקורה שפיר דמי:

¹⁵ **מושב זקנים על בראשית פרק כד פסוק סג** - ד"א לשוח בשדה. תימה דאמר ס"פ אין עומדין (ברכות ל"ד ב') אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא. וי"ל דכאן היה בהר המוריה כדאמר בפסחים (פ"א א') לא כיצחק שקראו שדה. א"נ היא בקעה במקום שרגילין בני אדם לעבור והולכי דרכים:

הטור הארוך שם - ולפי הדרש שדרשו (ב"ר ס, יד) שהלך להתפלל, אע"ג דאמרינן (ברכות לד, ב) חציף איניש דמצלי בבקתא, שאני הכא שהיה בהר המוריה, כדאמרינן (פסחים פח, א) ולא כיצחק שקראו שדה. א"נ דוקא בבקעה שהוא פרוץ והוא מקום עוברים ושבים, אבל בשדה ליכא למיחש (ברכות, שם, תוד"ה חציף)

ספורנו עה"ת שם - ויצא יצחק לשוח. נטה מן הדרך על דעת לשפוך שיחו לפני ה' בשדה שלא יפסיקוהו עוברי דרכים אף על פי שכבר התפלל בבאר לחי ראי.

¹⁶ **עיין תורה צט תנינא** - ואמר הלא כשהשם יתברך עוזר בהתבודדות, אזי ההתבודדות הוא כפא"ש ידבר איש אל רעהו:

¹⁷ **יש הרבה לדון בזה**, עד כמה ראוי ומותר להתייחס להקב"ה כחבר. כי יש שיושבים רגל על רגל עם כוס שתיה ומדברים עימו בלא שום יראה כלל, ואולי זה יותר טוב ממי שכלל לא מתבודד, אבל לא נראה לי שכך ראוי למי שקצת מרגיש רוממות הקב"ה, ושפלות עצמו.

¹⁸ הנהרה זו נמצאת כבר בדפורי

¹⁹ תורה א תנינא את יא [דף ב:]

כח העשבים לרפאות מתבטל מהם, כי חוזרים כוחם אליו, כבעלי חוב המחזירים חובותיהם למלווה הגדול, ולא שהוא צריך לזה, כי לא נחסר ממנו כשהלווה להם, אלא שמהם זה מתבטל, כי האדם מתרפא מדבר ה' עצמו, אפילו בלחם ומים, ואינו צריך לכח הרפואה שבעשבים. ואילו כאן אומר ששיח השדה נותן כח וסיוע לתפילה משמע שהתפילה צריכה לזה. ועוד כאן לכאורה מדבר מכל אדם ולא מבעל התפילה דווקא, ואע"פ שפתח דבריו בדע כשהאדם מתפלל וכו' שקצת משמע שהכוונה להאדם בה' הידיעה, ולא כל אדם. נראה מהשיחות על עניין זה שהכוונה לכל אדם. וכמו שתיקן שם רבי שמואל הורוביץ זצ"ל את לשון התורה וכתב כשאדם. עוד צ"ע שרבנו בשיחות הר"ן סימן רכו אומר ששיח השדה מעורר את הלב בתפילה, ואילו בתורה א' מדבר רק מרפאות.

ונ"ל לתרץ מה שמשמע בתורה א' תנינא שהבעל תפילה לא נחסר ממנו ע"י שמלווה לכולם, אינו כך אלא באמת נחסר ממנו הרבה, כי כשיש כח לשיח השדה לרפאות, אזי בני אדם נופלים להאמין ברופא ובעשב ושוכחים שכל הכוחות כולם רק מה, אבל כשכל כוחם חוזר לבעל התפילה, אזי כולם חוזרים להאמין בכח התפילה, ויודעים שכל הכוחות הם רק מה' ית'.

ומה שאמר רבנו בשיחות ששיח השדה מעורר את הלב בתפילה, אולי כי שירת העשבים דהיינו המבואר בפרק שירה שלכל בריאה בעולם דומם צומח חי מדבר יש פסוק שהוא השירה ששרה לה' ית' ועי"ז נמשך לה שפע מהקב"ה/ל^ב אולי היא המסייעת לתפילה של המתפלל סמוך לה. אלא שכנ"ל א"כ צ"ע מדוע דווקא סמוך לשיח השדה טוב להתפלל ולא סמוך לצפר מצייצת או לכל בריאה אחרת.

ואולי באמת אין סתירה כי האמת שהעשבים בשירתם לה' מעוררים בדרך נעלמת את הבעל תפילה (דאע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי) להאמין בכוח ה' לרפאות, שהרי גם הם בעצמם שרים כדי לקבל שפע ממנו ית'. וזה בעצמו בחי' שמחזירים כוחם לכח התפילה, דהיינו להאמין בכח התפילה ולא בעשבי מרפא ודוקטור.

לפי המבואר בתורה א' תנינא שמפסיד התפלה הם ג' תאוות ניאוף ממון ואכילה, בבחי' הדקות שלהן דהיינו ברית אמונה ובזוי אנשים, ומי שזוכה לתיקון התפלה אזי מחוייבים כל שיח השדה להחזיר לו כוחם. אולי אפשר לומר שזה רמוז בפסוק שרבנו מביא כאן "והאדמה לא תתן את יבולה", יבולה היינו כח וסיוע שיח השדה לתפילה, וזה שכתוב (טז) הַשְּׂמֵרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבְדְּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: (יז) וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׂמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהִאָדְמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֶבְדְּתֶם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לְכֶם: ולפי הנ"ל אולי אפשר לומר שיפתה לבבכם רומז לאכילה ובזוי, וסרתם ועבדתם רומז לעבודה זרה ואמונה, והשתחוייתם רומז לניאוף וברית (כמבואר בתורה יא אות ו ברית שם ההשתחוייה)

צ"ע האם שיח השדה דווקא או שגם בין צמחים הגדלים בעציצים טוב להתפלל. ולכאורה כיון שגם הגדל בעציץ יש לו כח לרפאות מסתמא גם הם מחזירים כוחם לתפלה, לכאורה אין הבדל וצ"ע.

עד כאן ביאור חברותא לתורה יא תנינא

סיכום תורה א' תנינא

באות ה' שם מבאר רבנו שע"י דעת זוכים ליראה. ובאות ו' שם מבאר שמי שזכה ליראה זוכה למלאך המשפיע נבואה, כי שרש המלאך הזה ביראה. וכשרוצה שהמלאך ישפיע לו נבואה צריך לזכך עצמו עוד יותר, בג' מדות אל תהי בו לכל אדם ומקלקול האמונה ושמירת הברית. כי אע"פ שכבר ברר התאוות הנ"ל מהרע שבהן (כמבואר באות ה') ג' תאוות ניאוף ממון ואכילה. עוד צריך לזכך עצמו לבטל ממנו בחי' רע דק מן הדק שבהן (אמונה ברית ולא לבזות אדם) להיות כלי לנבואה ודבר ה' ואז משגר הקב"ה דבר ה' בפיו עד שנעשה להבעל תפלה שהוא צינור השפע לכל העולמות/ל^ב וצבא השמים, והוא נעשה המלווה הגדול לכל הבריאה. לכן אע"פ שאין לו יצה"ר גשמי לניאוף עדיין צריך לתקן הברית בשלימות להיות בברית וקשר עם הקב"ה בשלימות, ואע"פ שיצא מהעבודה זרה של ממון, עדיין צריך לחזק את האמונה מכל פניה דקה שגם זה בחי' ע"ז, וכן האכילה שתיקן היא בחי' כבודו ית' אבל עדיין צריך לזכך עצמו יותר בשמירת כבוד האדם, שהקב"ה מקפיד עליו יותר מכבודו וזה גם עיקר האחיזה בכסא הכבוד להנצל מקנאת המלאכים כנ"ל שהיא התקשרות באהבה לכל נשמות ישראל.

ומי שזוכה לשלימות התפילה שהיא דבר ה' אזי אחיזתו בבחי' קודם הבריאה בבחי' מקומו של עולם שהוא החלל הפנוי שקדם לעולם, ובו נברא העולם, ואזי מכיר את נשמות ישראל בפרטיות מצד שרשם, כי כסא הכבוד הוא בחי' מקומו של עולם, ואזי נעשה בתפלתו שהיא דבר ה', משפיע השפע לכל העולם, וכולם וגם צבא השמים וכל המלאכים מקבלים ממנו,

^ב **שער מאמרי רשב"י** על פרק שירה – דע כי הנה כל הנבראים שבעה"ז יש על כל אחד מהם מלאך אחד ושומר ושר עליו בשמים וזהו סוד מ"ש ר"ל אין עשב למטה שאין מול עליו למעל' מכה בו ואומר לו גדל ועל ידי השר ההוא הממונה עליו נמשך החיות והשפע אל הנברא ההוא. והנה השר ההוא אינו יכול להשפיע בו עד שהוא יאמר לפני השי"ת השירה הראויה אליו כפי מקורו ועל ידי כן ישפיעו בו ואח"ך הוא ישפיע חיות ומזון אל הנברא ההוא ונמצא כי כל אותן השירות הנז' בפרק שירה הנז' הם מה שמשוררים השירים והמזלות העליונים הממונים על כל התחתונים.

^ג **וכמו דאיתא בבעש"ט** עה"ת פרשת תלדות אות ח' על מאמחו"ל כל העולם ניוון בשביל חנינא בן דוסא בני וחנינא בני מאכלו קב חרובין משבת לשבת, שרמוזו בזה לשביל וצינור שבו יורד השפע לעולם בזכות רבי חנינא.

וגם המפורסמים של שקר, ואזי יכול להכירם כי אע"פ שהם עזי פנים שבדור, יש להם איזה רגע של הרגשת נחיתות שאותה מכיר רק הבעל תפלה ויודע ע"ז להיזהר מהם, אבל הם אדרבה זה בעצמו מכעיס אותם וטוענים שמתנשא עליהם ומתגברים בעזותם לחלוק יותר על הבעל תפלה (כך משמע בפל"ח). ואזי יכול לאחוז בשלימות בכסא הכבוד, וע"ז ניצול מקנאת המלאכים ועוד יותר גם מוצא חן בעיניהם כמבואר בגמ' שמשא רבינו אחרי שאחו בכסא הכבוד נתנו לו המלאכים מתנות.

שם אות ט' – שכשנגאלת התפלה ע"י המלאך המשפיע נבואה, שנברא ע"י היראת שמים של זה שיצא מג' תאוות אזי נופל הדאקטוריא, כי הרפואות ע"י תרופות העשויות מעשבים שמקבלים כוחם מהמלאך המגדל אותם (בר"י ו' ר) אין לך כל עשב ועשב שאין לו כוכב ומזל ומלאך שמכה אותו בתחילה לבטל הווייתו הקודמת דהיינו הזרע, כדי לעורר בו כח הצמיחה/ל' ואומר לו גדל. והמלאך מקבל כוחו מהכוכבים והכוכבים ממכבליהם שלמעלה מהם עד שמקבלים כח מהשרים העליונים, עד שכולם מקבלים משורש הכל שהוא דבר ה', כ"ש (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. וכמבואר בתחילת תורה נז שדבר ה' מתחלק לניצוצות והם מלאכים שעל ידם נברא כל פרט בבריאה וע"כ כשזוכין לתפילה כנ"ל, אין צריכין לרפואת העשבים, כי התפילה היא בחי' דבר ה' שהוא שורש הכל וממנו מקבלים העשבים כוחם לרפואת. (ע"י בזה חסד לאברהם מעין ד' נדר ל' מעלת הצדיק יותר מן המלאך)

ומי שזוכה לתפלה בשלימות תפילתו היא דבר ה' וממנו מקבלים כולם, ויכול להמשיך כח הרפואה לכל מאכל שירצה וממילא אין צורך ברפואות.

נמצא שהבעל תפלה הוא המלווה הגדול שמלווה לכולם. ולשון הלוואה הוא שנותן עמ"נ שיחזירו לו דבר אחר באותו השווי. ומבואר שיש מלווה שהוא דבר ה' ויש לוהו שהוא העשב שמקבל כח לרפואת, וכל השאר שביניהם הם סרסורים שלווים לא לצורך עצמם אלא לוי' מהעליון מהם לצורך התחתון מהם, וצ"ע כיצד כולם מחזירים החוב. ונראה לומר שגם העשב הוא סרסור כי כל הבריאה נבראה לצורך האדם כמבואר בתורה יז, והאדם נברא לגלות כבודו ית', ורק האדם יכול לפרוע את החובות הנ"ל, ע"י תורה ומצוות שמקיים, וכל מערכת ההלוואה הזו היא כדי לתת כח לאדם לעבוד את ה' וכשעובד מכה המאכל או הרפואה שבעשב פורע את חובות כולם, וכן מצינו בבריאת העולם שלא יצא מכה אל הפועל שום דבר בבריאה עד שנברא האדם והיינו כנ"ל שעד שלא נברא מי שיחזיר את ההלוואות לא היו לוי' זה מזה.

ונראה עיקר כוונת רבנו היא לבאר העניין שדרך ההשפעה לכל פרט בעוה"ז הוא בדרך של הלוואה שהתחתון לוהו מזה שלמעלה ממנו וגם הוא לוהו מהעליון ממנו וכך בדרך של הלוואה עד המלווה הגדול שהוא הבעל תפלה שתפלתו היא דבר ה' שהוא שרש כל הבריאה. ומה שנקט עניין ההלוואה דווקא בעניין גידול העשבים יבואר לקמן בעניין שיח השדה שנותן כח וחיות לתפלה.

בסוף אות יא מבאר רבנו שכשזוכה לתפלה שהיא דבר ה' שאז מתרפא ע"י לחם ומים, אזי כשמתפלל על איזה חולאת נפסק כח הרפואה מהעשבים שהם רפואתה, שכיון שכל כוחם היה ע"י שלוו מהעליון מהם והעליון מהעליון ממנו עד המלווה הגדול, עתה כשאין צורך ברפואת העשבים הם מוכרחים להחזיר חובותיהם שלוו. נמצא פשוט שמה שחוזרים העשבים כוחם לתפלה אין זה כדי שיהיה כח לתפלה לרפא, אלא רק כיון שהם בעלי חוב לתפלה. אבל התפלה שהיא דבר ה', בעצמה אינה צריכה אותם כדי לרפא, כי כל הרפואות אצלה תמיד ולא נחסר ממנה כשנתנה כח רפואה לעשבים. וזה לשונו שם – ואזי כל הדאקטורים מתביישין ברפואות שלהם, כי אזי אין כח לשום רפואה, כי כל העשבים חוזרים כחם כח הרפואה שבהם לתוך התפילה, שהוא בחי' דבר ה', שהוא שורשם העליון כנ"ל. כי כן חובת כל העשבים, וכל שיח השדה [י"ח], כשאדם עומד להתפלל, שאזי הוא בבחי' דבר ה', שהוא שורשם העליון, אזי הם מחזירין כחם לתוך התפילה שהוא שורשם העליון שהרי קבלו כוחם בהלוואה בלבד, וכיון שכבר א"צ לרפואתם לא יוכלו להחזיר ע"י רפואת יהודי שיעבוד את ה' לכן צריכים להחזיר כוחם שקבלו. וכשאדם מתפלל על איזה חולאת, אזי אותן העשבים שיש להם כח לרפואת אותו החולאת, הם מחויבים להחזיר כוחם לתוך התפילה שהיא שורשם, בחי' דבר ה' כנ"ל: עכ"ל.

צ"ע ממה שנקט וכשאדם מתפלל על איזה חולאת, משמע שדווקא כשמתפלל על רפואה וצ"ע כשמבקש דבר אחר כגון דירה, וצ"ע כשלא מבקש כלל אלא רק מהלל ומשבח, כי לקמן בסמוך באות יב בעניין משיח והתפילה שיניקתה מהריח דייקא משמע שכל תפילה יש עניין שהיא תקבל כח משיח השדה ובעיקר מהריח שבו כיון שהתפילה בחי' נשמה שנהנית רק מריח, וצ"ע.

רבנו חזון כאן ג' פעמים שהעשבים חוזרים, ומחזירים, ומחויבים להחזיר, כחם לתפלה כי היא שורשם, דהיינו לבעל תפלה. וצ"ע הלשון שמחויבים להחזיר כחם הרי כחם אינו חפץ העובר מיד ליד אלא כח רוחני ששופע בהם מהמלווה הגדול וממילא מסתמא אם נמצא בהם כל שכן שנמצא בו ואין צורך שיחזירו לו. אמנם גם לעיל הלשון מלווה והלשון לוי' דא מן דא קשה כנ"ל. וצ"ע. ואולי כי כוחם הוא לרפואת באופן מסויים (כמבואר בע"ז נה. בזמן פלוני ע"י פלוני וע"י סם פלוני) ואילו רפואת התפלה היא בכל אופן וזה כוונה שמחזירים כוחם דהיינו שמתבטל הדין שרפואת המחלה המסויימת שנגזר שתתפא על ידם דווקא וחזון לזה שיתרפא אפילו בלחם ומים.

עוד עיין לעיל אות יא שיש מחלה שכשהיא מתגלית אין לה רפואה ע"י עשבים, ורק ע"י דבר ה' מתרפא ממנה כיון שנרפא לפני שהיא מתגלית, וצ"ע האם דבר ה' יכול לרפואת אותה גם אחרי שמתגלית.

^ל בעיקר ההכאה היא בתחילת גידולו מזרע לצמח שהוא בדין קשה שהרי אינו מתחדש הצמיחה אלא מתוך רקבון הזרע. כמבואר בהרמ"ע מפאנו יונת עלם פרק לט – ויש עוד טעם לשבח בשבירת הנקודות והוא נתינת רשות אל הטבע המורגש בכדי שתהיה כל הויה גשמית פושטת צורה ולובשת צורה שאין עשב למטה מבלעדי מזל למעלה מכה בו ואומר לו גדל והוא סוד הפח נשבר ואנחנו נמלטנו כטעם והמליטה זכר כי ההכאה היא השבירה וממנה ימשך הגדול שהוא התיקון המתחדש מכחה כמו שאמרו גביה אפרוח לכי מסרח גביל הנה הראיתך עיניך דבר פשוט ומושכל טבעי בעומק הסודות וילמד סתום מן המפורש. עוד עיין ז"ל לקמן בדברי חסד לאברהם

עוד מבאר שם רבנו וזה לשונו – וזה בחי' מה שמספרת התורה שיצחק אבינו יצא להתפלל ותיקן תפלת המנחה/ל¹⁰, בלשון ויצא לשוח כמ"ש (בראשית כד)/ל¹¹ ויצא יצחק לשוח בשדה, ומפרש רבנו טעם שכתבה התורה שיצא להתפלל בלשון לשוח בשדה, לרמוז שתפילתו היתה עם שיח השדה, רוצה לומר שע"י שיצא יצחק מג' מדות המפסידות את התפלה אזי זכה לתפילה שהיא בחי' שיח השדה דהיינו שכל שיח השדה חזרו כחם ונתנו אותם בתוך תפילתו שהיא שורשם כי זכה לתפלה שהיא דבר ה', דהיינו להיות בחי' המלווה הגדול כנ"ל. עכ"ל

דהיינו כשזוכה לשלימות התפילה שהיא דבר ה' ואזי כל שיח השדה נכלל בתפילתו ובעיקר בבחי' הריח שנכלל בתפלתו ומסייע לה. ונ"ל שהמסייע הוא המלאך של העשב המכחו ואומר לו גדל, שכיון שהבעל תפלה מוצא חן בעיניו (כמבואר באות יג) אזי מסייע לו בתפילתו, בבחי' ריח טוב שמעלה בתפלתו.

וקצת צ"ע לכאורה המלאך הוא בעל חובו של הבעל תפלה וחייב להחזיר חובו גם בלא שימצא חן בעיניו. ואולי כי קנאת המלאכים משכיחה מהם חובותם, ורק אחרי שהבעל תפלה אוחז בכסא הכבוד מתבטל קנאתם, ואזי מוצא חן בעיניהם ומחזירים לו חובותיהם. ובאמת צ"ע כיון שהבעל תפלה הוא המלווה הגדול ואין להם שום שפע אלא ממנו נמצא שכל מה שיתנו לו הוא החזרת חוב. ולפ"ז צ"ע לשון "לקחת מתנות באדם" דכתיב על משה רבנו שקבל מתנות מהמלאכים שמצא חן בעיניהם אחר שהשיב להם התשובה מדוע בא לקבל בתורה כמבואר בשבת פט:

עכ"פ אולי בזה יתבאר קצת מה שמאריך רבנו בעניין כח רפואת העשבים שהוא באופן של הלוואה זה מזה עד למעלה, כי מבאר בזה מעלת הבעל תפלה שהוא המלווה הגדול, ועוד שכל המקבלים ממנו הם בחי' לוין שצריכים להחזיר הלוואתם ועל כן כל צבא השמים והמפורסמים נכנעים תחתיו של הבעל תפלה, ועוד שכיון שכח העשבים הוא הלוואה מוכרחים להחזיר הלוואתם בשעת התפילה ומחזין אותו בבחי' ריח שהוא חיותו.

וצ"ע כי מבואר בריש תורה ב' שחיותו של משיח היא מבחי' חטם אריך, וקשה לומר שחיותו מריח גשמי של העשבים. ואולי באתערותא דלתתא של ריח העשבים מבחי' הרוחני שבו מתחזק לקבל חיות מריח עליון בחי' חטם אריך שהוא רוחא דמשיחא כמבואר שם.

עוד מבאר רבנו – וזה בחי' התנוצצות משיח כי הבעל תפלה הוא במדרגת משיח שהוא מזוכך כל כך עד שכל תפלתו היא בבחי' נשמה שנהנית רק מריח. ואזי א"צ לרפואת העשבים כי כל כח הרפואה נמשך מדבר ה' שהוא הבעל תפלה ובכוחו לרפאות גם ע"י לחם ומים ובלא עשבים כלל.

והזוכה לבחי' משיח מלמד זכות גם על רשע גמור ע"י שאחיותו בבחי' מקומו של עולם ויודע כל נשמה מקור חיותה עד שבכוחו לתקן גם את העוץ פנים שבדור החולקים עליו לברר הטוב שבהם ועי"ז להתקשר גם לחלק הטוב הזה שרק עי"ז נשלם אצלו הכסא הכבוד והאחיזה בו.

עד כאן ביאור בתורה א' תנינא
כדי להבין יותר טוב את דברי רבנו בתורה יא תנינא

¹⁰ עיין העמק דבר על בראשית פרק כד פסוק טג – ויצא יצחק לשוח בשדה. כבר פירשו חז"ל שהוא הי' מתפלל מנחה. וע"כ אין הפי' בשדה כמשמעו שהרי אסור להתפלל בשדה כדאי' בברכות ספ"ה חציף עלי מאן דמצלי בביקתא. אלא כדאי' במס' פסחים ר"פ האשה דבשדה היינו הר המוריה שקראו שדה וכ"כ התוס' שם וכמש"ב לעיל י"ב י"ז דבשביל שמדת יצחק הי' עבודה שהוא שורש לפרנסה ע"כ קרא אותו מקום שהוא שער השמים שדה המסוגל לפרנסה. ואין הכונה שהי' יצחק עומד אז בהר המוריה אלא הוא התפלל תחת אילן וכדומה ועינו ולבו היו לצד הר המוריה שנקרא שדה והתפלל אז על הפרנסה שבכלל זה הוא השגת אשה שהיא צרכי האדם ונקראת ג"כ פרנסה כלשון הגמ' פרנסת נשואין. והזמין ה' לפניו באותה שעה את אשתו וזהו וישא עיניו וגר':

¹¹ בראשית פרק כד (טג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים:

פרש"י (טג) לשוח – (ב"ר) לשון תפלה כמו (תהלים קב) ישפוך שיחו:

שפתי חכמים (ז) וקשה דעל ישפוך שיחו פירשו (ע"ז ז ע"ב) כמו לשוח בשדה. והתוס' (ברכות כו ע"ב ד"ה ואין) תירצו כי כן סוגיית הגמרא, שהרי מצינו גבי אסתר שמביא ראייה שהיא צדקת מדכתיב ויהי אומן את הדסה, וכתיב והוא עומד בין ההדסים, מה התם צדיקים אף כאן וכו' (מגילה יג.), ובסנהדרין (צג.) מביא ראייה מאסתר וכו', אבל אין נ"ל. וי"ל דתרווייהו צריכי, דאי מהתם הוה אמינא דיבור ולא תפילה דהא לעיל כתיב (באותו פסוק) תפילה לעני, אבל לשוח בשדה עם מי דיבר, אלא על כרחך תפילה קבע, ואי מהכא הוה אמינא לשוח הוה מלשון בנות שוח, כלומר שהלך לטייל בין האילנות שבשדה, משום הכי מביא ראייה מ"ישפוך שיחו" עכ"ל מהרש"ל:

